

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК:

ПОГОДЖЕНО
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету, кандидат
філософських наук, доцент

_____ Савицька І.М.
(підпис)
« ____ » _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри іноземної
філології та перекладу, доктор
педагогічних наук, професор

_____ Амеліна С.М.
(підпис)
« ____ » _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОЇ
ОЦІНКИ В АНГЛОМОВНОМУ ТА УКРАЇНОМОВНОМУ
ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ»**

Спеціальність: 035 філологія

Освітня програма : Англійська мова та друга іноземна мова

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми: _____
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи:

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Монашненко Анна Миколаївна
(підпис) (ПІБ)

Виконав

_____ Белкін Богдан Дмитрович
(підпис) (ПІБ студента)

Київ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

_____ (науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

« ____ » _____ 2025 року

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Белкіну Богдану Дмитровичу

Спеціальність 035 філологія

Освітня програма: Англійська мова та друга іноземна мова

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Лексичні та граматичні засоби реалізації емоційної оцінки в англійському та українському діалогічному дискурсі: порівняльний аспект»

затверджена наказом ректора НУБіП України від «14» листопада 2025р. №2807"С"

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____
(рік, місяць, число)

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Вивчити теоретичні засади діалогічного дискурсу та категорій емоційності, емотивності й експресивності, а також основні типології емоцій.
2. Дослідити та порівняти лексичні засоби реалізації емоційної оцінки в англійському й українському діалогічному дискурсі.
3. Описати та зіставити граматичні (морфологічні, синтаксичні) та інтонаційно-синтаксичні засоби вираження емоцій у двох мовах.

Дата видачі завдання « ____ » _____ 2025 р. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання _____ Белкін Богдан Дмитрович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЕМОЦІЙНІСТЬ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТА ДИСКУРСИВНІ АСПЕКТИ	9
1.1 Поняття дискурсу, діалогічного дискурсу і діалогічного тексту	9
1.2 Емоційність, емотивність, експресивність: розмежування понять	17
1.3 Типології емоцій у психолінгвістиці та психології	27
1.4. Лексико-граматичні засоби реалізації емоційної оцінки (на матеріалі української та англійської мов).....	31
Висновки до Розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ДІАЛОГІЧНІЙ МОВІ	40
2.1 Лексико-семантичні групи емоційних слів	40
2.2 Синонімія, антонімія та метафоричність як засоби вираження емоцій	47
2.3 Порівняння інтенсифікаційних засобів у двох мовах	53
Висновки до Розділу 2	58
РОЗДІЛ 3. ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЕМОЦІЙ В АНГЛОМОВНОМУ Й УКРАЇНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ	60
3.1 Морфологічні показники емоційності	60
3.2 Синтаксичні засоби вираження емоцій	63
3.3 Інтонаційно-синтаксичні конструкції як маркери емоцій	67
3.4 Порівняння граматичних засобів в англійській та українській діалогічній мові	72
Висновки до Розділу 3	79
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	81
АВСТРАСТ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	94

ВСТУП

Ступінь розробленості обраної проблеми. Проблема емоційної оцінки в мовленні посідає помітне місце в сучасних лінгвістичних, психолінгвістичних та дискурсологічних студіях, однак її опрацювання саме в зіставному англо-українському діалогічному дискурсі залишається фрагментарним. Поняття дискурсу, діалогічного тексту й діалогічного дискурсу послідовно розробляються у працях А. Загнітка, який окреслює дискурс як складно організовану комунікативну діяльність із власними структурними та прагматичними параметрами [15], а також у роботах Л. Безуглої, Т. Кириченко, С. Ситник, де розмежовуються категорії «дискурс», «текст» і «мовлення» [2; 23; 43]. Спеціальний статус діалогічного дискурсу як різновиду комунікативної взаємодії обґрунтовується в дослідженнях О. Бондар, І. Зимич, І. Шевченко, Н. Шульжук, де увагу зосереджено на структурних, когнітивних і прагматичних особливостях діалогічного мовлення [6-7; 18; 55; 58-61].

Категорії емоційності, емотивності, експресивності та оцінності детально розглядаються в сучасній українській лінгвістиці тексту. Зокрема, Т. Назарук, Д. Станко, І. Лелет, М. Мілова, З. Олексенко та Н. Прокопенко пропонують різні підходи до розмежування й взаємодії цих понять, акцентуючи на їхньому функціонуванні в художньому та публіцистичному мовленні [32; 34-35; 37; 44]. Питання мовних засобів емотивності розробляються Г. Кузенко та В. Чабаненком, які описують лексичні й стилістичні ресурси експресивності української мови [31; 50], а також О. Приходченком і Г. та А. Приходько, які пов'язують оцінність та емоційність із комунікативними стратегіями й модальністю оцінки [39-41].

Лексика на позначення емоцій і емоційних станів досліджується у працях Н. Бойко, Н. Іванової, Д. Ігнатенка, О. Ковалюк, В. Яригіної, І. Яковлевої, де розглядаються семантичні типи емотивних одиниць, їхня інтенсивність, стилістична маркованість і функціонування в різних сферах комунікації [5; 20-21; 27; 63-64]. Окрему увагу емоційно забарвленій лексиці приділяють

дослідники перекладу й художнього тексту: Г. Василенко, Н. Гацура, Т. Корольова, І. Шахновська та О. Кондратьєва аналізують передачу емотивності в перекладі, співвідношення емоційності й оцінності, а також труднощі відтворення модально-емоційного змісту в іншій мовній системі [8; 12; 30; 54]. Емоційна експресія в різних дискурсивних типах (ораторському, політичному, економічному, релігійному) розглядається в роботах О. Ніколаєнко, Д. Зиядінової, Н. Ковальської, а також М. Комарової, що зосереджується на мовних засобах інтенсивності емоцій у художніх текстах [19; 26; 29; 36].

Психологічний і психолінгвістичний вимір емоційної сфери, важливий для розуміння механізмів емоційної оцінки, відображено в дослідженнях механізмів психологічного самозахисту, емоційної компетентності та психології здоров'я: Т. Кирпенко й Ю. Бохонкова аналізують механізми самозахисту підлітків [24], І. Матійків розробляє тренінг емоційної компетентності [33], а І. Толкунова з колективом авторів висвітлює психологію здоров'я людини [47]. Зарубіжні праці, присвячені емоційному інтелекту, категоризації емоцій і регуляції емоційних станів (Д. Големан, Дж. Бостер, К. Ізард, Г. Браунд, А. Компаре та ін.), дають змогу розглядати емоційність як багатовимірний феномен, що поєднує когнітивні й афективні параметри [66-68; 74; 75].

Діалогічний дискурс як середовище реалізації емоційних значень вивчається у працях, присвячених конфліктному, маритальному, побутовому, художньому та мультимедійному спілкуванню: Н. Войцехівська аналізує конфліктний дискурс [11], Є. Зимич – маритальний діалогічний дискурс [18], О. Пономаренко та А. Пшеничних досліджують мовленнєві акти погрози й реперспективізацію ситуації в англomовному діалогічному дискурсі [38; 42], С. Цюра розглядає оцінні тактики в англomовних п'єсах О. Вайльда [49]. Важливий внесок у розуміння структурних і прагматичних особливостей діалогічного дискурсу зробили праці Н. Шульжук, яка описує парцеляцію, мовчання, складноприєднувальні конструкції як ключові комунікативно-прагматичні маркери [58-61], а також І. Табінської, С. Шабат-Савки, О. Чорби,

що аналізують діалог і діалогічність у медіа та художньому дискурсі [45-46; 52; 51].

Актуальність теми зумовлена зростаючою увагою сучасної лінгвістики до природної комунікації, у якій емоційна оцінка відіграє ключову роль у формуванні міжособистісного сенсу, інтерпретації висловлень та регулюванні мовленнєвої взаємодії. У глобалізованому середовищі зіставне вивчення англійського та українського діалогічного дискурсу набуває особливого значення, оскільки дозволяє окреслити спільні тенденції та культурно зумовлені відмінності у способах вираження емоцій. Попри наявність досліджень, присвячених емоційності, лексичній оцінності чи окремим граматичним механізмам, комплексний аналіз емоційної оцінки в англійських та українських діалогах у зіставному аспекті залишається недостатньо розробленим. Це створює наукову потребу у системному описі лексико-граматичних ресурсів двох мов, їхніх функційних та прагматичних особливостей, що поглиблює теорію дискурсу та має практичне значення для перекладу, міжкультурної комунікації та аналізу усного мовлення.

Об'єктом дослідження є емоційна оцінка як складова англійського та українського діалогічного дискурсу, що виявляється через вербальні засоби різних мовних рівнів у природному міжособистісному спілкуванні.

Предметом дослідження виступають лексичні та граматичні засоби реалізації емоційної оцінки в англійських і українських діалогах, а також їхні семантичні, прагматичні та структурні характеристики у зіставному аспекті.

Метою дослідження є встановлення та порівняння лексичних і граматичних засобів реалізації емоційної оцінки в англійському та українському діалогічному дискурсі. Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Вивчити когнітивні, психологічні та лінгвістичні параметри емоційної оцінки у діалогічному дискурсі та уточнити поняття дискурсу, діалогічного дискурсу, діалогічного тексту, а також категорій емоційності, емотивності та експресивності.

2. Схарактеризувати основні типології емоцій у психології та психолінгвістиці й визначити, як ці типології впливають на мовну репрезентацію емоцій та інтерпретацію висловлень у діалогічному спілкуванні.

3. Дослідити лексико-семантичні зони емоційної лексики в англійській та українській діалогічній мові та порівняти способи їх реалізації, зокрема тенденції до рефлексивності (англійська) та експресивності (українська).

4. Виявити роль синонімії, антонімії та метафоричності у побудові емоційної оцінки в обох мовах та порівняти типи образності й способи інтенсифікації емоційного значення.

5. Описати граматичні засоби вираження емоційності на морфологічному рівні в англійській та українській мовах і встановити специфіку їх використання у формуванні емоційно забарвленого висловлення.

6. Дослідити синтаксичні та інтонаційно-синтаксичні засоби вираження емоцій у двох мовах та порівняти, як відхилення від нейтрального синтаксису й інтонаційні маркери формують емоційний ефект у англійському та українському дискурсі.

Матеріалом дослідження слугують два подкасти: англійське інтерв'ю акторки Емми Вотсон у програмі «*On Purpose*» із ведучим Джеєм Шетті (2025) та україномовна бесіда з артистом Андрієм Данилком у «*Цейво Подкаст*» (випуск №19, 2025).

Методи дослідження: методологічною основою дослідження є комплексний підхід, що поєднує описовий, семантико-прагматичний, зіставний та дискурсивний аналіз. Описовий метод дозволяє систематизувати лексико-граматичні засоби емоційної оцінки в англійській та українській мовах. Семантичний і прагматичний аналізи спрямовані на встановлення значення й комунікативних функцій емоційно забарвлених одиниць у діалогічному спілкуванні. Зіставний метод забезпечує виявлення спільних і відмінних рис у способах вираження емоцій у двох мовних системах. Дискурсивний аналіз застосовується для інтерпретації мовних одиниць у контексті реального діалогу,

з урахуванням інтенцій мовців, ситуаційних чинників та інтонаційних характеристик.

Наукова новизна дослідження. В роботі вперше зіставлено природні зразки англійського та українського усного спілкування з метою виявлення специфічних комунікативних моделей емоційного самовираження.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів у кількох напрямках. Матеріали та висновки можуть бути використані у викладанні курсів із загального мовознавства, стилістики, дискурсології, практики перекладу та міжкультурної комунікації.

Апробація результатів дослідження була здійснена у формі публікації тез до виступу на XV Міжнародної інтернет-конференції молодих учених та студентів «Глухівські наукові читання – 2025. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук», Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження. У Розділі 1 подано теоретичні засади категорії емоційності, розмежовано ключові терміни, розглянуто психологічні моделі емоцій і визначено лексико-граматичні засоби реалізації емоційної оцінки. Розділ 2 присвячено лексичним механізмам – семантичним групам, тропам, синонімічним ресурсам та інтенсифікаторам, а також порівнянню їх функціонування в англійській та українській мовах. У Розділі 3 розглянуто граматичні інструменти емоційності: морфологічні показники, синтаксичні структури й інтонаційно-синтаксичні конструкції, що маркують емоційний стан мовця. Загальні висновки узагальнюють результати та окреслюють перспективи подальших досліджень у галузі зіставної емоційної лінгвістики.

Список літератури налічує 91 джерело, загальна кількість сторінок – 94, із них 80 – основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ЕМОЦІЙНІСТЬ ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: ЛЕКСИКО- ГРАМАТИЧНІ ТА ДИСКУРСИВНІ АСПЕКТИ

1.1 Поняття дискурсу, діалогічного дискурсу і діалогічного тексту

У сучасній лінгвістиці поняття «дискурс» є одним із центральних та водночас найбільш багатозначних. Це поняття використовується в різних гуманітарних науках – філософії, соціології, психології, теорії комунікації тощо – і трактується по-різному [43, с.123]. Загалом у лінгвістиці дискурс розуміють як мовлення в його реальному функціонуванні, «мовлення, занурене у життя», тобто як зв'язаний текст у контексті екстралінгвістичних (прагматичних, соціокультурних, психологічних та інших) факторів [23, с.131]. Інакше кажучи, дискурс – це не просто текст, а текст у єдності з позамовними обставинами його породження та сприйняття, у певному комунікативному середовищі. Відповідно, дискурс постає як складне когнітивно-комунікативне явище: єдність процесів мовленнєвої діяльності і породжених у їх ході текстів, тісно пов'язана з ситуацією спілкування [43, с.125]. На цьому наголошує, зокрема, А.П. Загнітко, підкреслюючи, що дискурс має дуальну природу – як процес і як результат, тобто поєднує динамічний мовленнєвий аспект і статичний текстовий продукт [15, с.15]. У підручнику з лінгвістики тексту зазначено, що текст є зафіксованим результатом мовленнєвого акту, натомість дискурс охоплює і текст, і сам процес його створення та інтерпретації [16, с.5]. Таким чином, дискурс можна визначити як комунікацію, що має мовну (текстову) форму і водночас обумовлена позамовними чинниками [2, с.9].

Попри множинність підходів, у сучасному мовознавстві існує консенсус, що дискурс є широким за обсягом поняттям, ніж «текст» чи «мовлення», хоча й тісно з ними пов'язаний [23, с.132]. Текст часто розглядають як матеріальне втілення дискурсу, а мовлення – як процес його реалізації. Деякі дослідники навіть пропонували розрізняти лінгвістику тексту (що вивчає письмові тексти) та

аналіз дискурсу (що зосереджується на усному мовленні) [23, с.133]. Однак така дихотомія не є абсолютною, адже писемні тексти також можуть мати ознаки розмовності, а усне мовлення – організованість, притаманну писемному тексту. Власне, проблема співвідношення понять «дискурс», «текст» і «мовлення» залишається предметом наукових дискусій [23, с.131]. Більшість вчених погоджуються, що дискурс охоплює і процес створення висловлювання, і сам результат – текст, разом із усіма контекстуальними смислами [43, с.125].

Типологія дискурсу. Завдяки широкому трактуванню, дискурс поділяють на різні типи за численними критеріями. Передусім розрізняють *інституційний (офіційний)* та *персональний (неофіційний)* дискурс залежно від статусу і ролей учасників комунікації [23, с.132]. До інституційних належать, зокрема, політичний, медійний, науковий, юридичний дискурси тощо – ті, що здійснюються в межах соціальних інститутів (уряд, ЗМІ, наука, право та ін.). Так, окремим напрямом досліджень є *політичний дискурс*, під теоретичні засади аналізу якого закладено спеціальні підходи [25, с.183]. Значна увага приділяється і вивченню *медійного дискурсу*, зокрема інтернет-дискурсу як новітньої форми комунікації; його специфічні риси (неформальність, гібридність усно-письмових форм тощо) описані у працях Я. Л. Вжещ [9, с.249]. В межах художньої комунікації виокремлюють *художній (літературний) дискурс*, що характеризується наративністю й особливим естетичним впливом; дослідженням його діалогічних проявів займається, наприклад, С. Шабат-Савка, яка розрізняє в художньому дискурсі толерантний і атолерантний реєстри діалогічної комунікації персонажів [52, с.147]. Окремо виділяють *повсякденний (побутовий) дискурс*, який реалізується у щоденному спілкуванні, *академічний дискурс* (сфера освіти й науки), *релігійний дискурс* та інші. За жанрово-функціональними ознаками виокремлюють *оповідний (наративний) дискурс* – розповідь про події, характерну для художньої прози [3, с.7], *описовий, аргументативний, конфліктний дискурс* тощо. Приміром, Н.К.Войцехівська детально проаналізувала специфіку *конфліктного дискурсу* в українській художній літературі, дослідивши його структурно-семантичні та когнітивно-прагматичні

параметри [11, с.5]. Таким чином, класифікація дискурсів може здійснюватись за тематикою, сферою спілкування, статусом учасників, метою комунікації, тональністю (конфліктний проти неконфліктний) та іншими ознаками. Важливим є також поділ за формою мовлення – на *монологічний* та *діалогічний дискурс*, який ґрунтується на кількості учасників та характері їхньої взаємодії [Б6, с.49]. Монологічний дискурс передбачає одного мовця і відсутність безпосереднього зворотного зв'язку під час продукування тексту, тоді як діалогічний дискурс включає як мінімум двох активних комунікантів, що перебувають у стані обміну репліками.

Діалогічний дискурс. Поняття «*діалогічний дискурс*» позначає різновид дискурсу, який реалізується у формі діалогу, тобто взаємодії двох або більше співрозмовників. Це поняття останнім часом привертає значну увагу дослідників, оскільки діалогічність вважається сутнісною властивістю комунікації загалом [2, с.8; 4 с.192]. Слід зазначити, що в трактуванні терміна «*діалогічний дискурс*» існують деякі розбіжності [7, с.62]. Одні лінгвісти фактично ототожнюють його з власне *діалогом* як типом мовлення, тоді як інші розмежовують: під *діалогом* розуміють конкретний акт обміну репліками (тобто мовленнєвий твір, текст), а під *діалогічним дискурсом* – більш широке поняття, що охоплює весь комплекс комунікативної взаємодії у ситуації діалогу [6, с.50]. О.Ю.Бондар пропонує чітко розрізняти ці поняття: *діалог* – це процес обміну висловленнями між співрозмовниками, натомість *діалогічний дискурс* – це цілісне комунікативне явище, яке включає і процес, і контекст, і результат у вигляді діалогічного тексту [6, с.49]. Л.Р. Безугла також наголошує, що діалогічний дискурс слід розглядати не просто як суму реплік, а як мовленнєву діяльність певного типу, котра характеризується когнітивно-комунікативною природою і результатом якої є сформований діалогічний текст [2, с.9]. Іншими словами, діалогічний дискурс – це комунікативна взаємодія співрозмовників у широкому контексті (ситуативному, соціокультурному, психологічному тощо), зафіксована у формі діалогу.

Однією з ключових ознак діалогічного дискурсу є *інтерактивність* – наявність щонайменше двох учасників комунікації, які по черзі висловлюються і реагують один на одного. Класичне визначення діалогу пов'язане з чергуванням ролей мовця і слухача: відбувається постійна *зміна комунікативних ролей*, коли адресат репліки стає її адресантом у відповідь, і навпаки [51, с.8]. Це чергування реплік і утворює динамічну структуру діалогу. Традиційно вважають, що діалог має місце за участю принаймні двох співрозмовників, тоді як монолог обмежується одним мовцем [2, с.8]. Втім, дослідники зауважують, що кількісний критерій не завжди є вирішальним: існують випадки полілогу (розмова кількох осіб) і навіть плеологу (звернення одного мовця до невизначено широкої аудиторії) [2, с.10]. Крім того, *діалогічність притаманна багатьом монологічним формам*: як зазначає М.Ю. Шевченко, будь-який комунікативний дискурс певною мірою є діалогічним у когнітивному плані, адже мовець уявно враховує реакцію співрозмовника, навіть якщо фактично говорить сам із собою [55, с.386]. Відповідно, зараз поширена думка, що дискурс будь-якого типу функціонально діалогічний за своєю природою [2, с.11]. Це перегукується з ідеями М. Бахтіна про діалогічність мовлення: кожне висловлювання передбачає наявність іншого голосу, іншого погляду, з яким воно співвідноситься.

Різні дослідники пропонували свої критерії класифікації діалогічного дискурсу. О.Ю. Бондар узагальнила основні підходи і типології, наявні у лінгвістиці, та звернула увагу на низку параметрів, що характеризують діалогічне мовлення: статусні та гендерні особливості співрозмовників, ступінь офіційності ситуації, канал комунікації (усний чи писемний) тощо [6, с.51]. Вона робить висновок про доцільність урахування гендерного фактору поряд з іншими при аналізі діалогічного дискурсу, оскільки стилістика чоловічого й жіночого спілкування може відрізнитися [6, с.52]. І.В. Козаченко здійснила огляд типології діалогічного дискурсу в сучасних дослідженнях, зазначивши, що найчастіше за основу класифікації беруть комунікативну мету діалогу (наприклад, побутовий проти інституційний, кооперативний проти конфліктний тощо) та форму реалізації (безпосередній усний діалог проти опосередкований письмовий

діалог) [28, с.153]. Низка дисертацій присвячена окремим специфічним різновидам діалогічного дискурсу – як-от *маритальний (подружній) дискурс*, тобто спілкування між подружжям, зі своєрідними структурно-семантичними та прагматичними характеристиками [18, с.2]. Це підтверджує, що поняття діалогічного дискурсу є широким і багатогранним: воно включає різні жанри і сфери, об'єднані спільною ознакою діалогічної форми комунікації.

Характерні риси та аспекти *діалогічного дискурсу*, які привертають увагу сучасних дослідників, включають:

- **Чергування реплік і рольова взаємодія.** Діалогічне спілкування характеризується наявністю *стимул-реакційних пар*, зміною ролей мовця й слухача та кооперативним конструюванням висловлювань у процесі розмови [2, с.10; Чорба та 51, с.8]. Кожна репліка співрозмовника співвіднесена з попередньою, що забезпечує логічний розвиток розмови.

- **Дискурсивні маркери зв'язності.** Для збереження когерентності діалогу учасники часто вдаються до спеціальних слів і виразів, які слугують зв'язками між репліками (наприклад, *well, you know, отже, так*). С.В. Засєкін у своїй праці проаналізував такі *дискурсивні маркери когерентності* в англійському діалогічному тексті, показавши їхню роль у підтриманні зв'язності та унаочненні логіки розгортання діалогу [17, с.15].

- **Невербальні компоненти діалогу.** Живий діалог супроводжується не лише вербальними висловленнями, а й багатьма невербальними сигналами – інтонацією, паузами, жестами, мімікою, дистанцією між співрозмовниками. Дослідники розглядають ці **паралінгвальні** та **проксемічні** компоненти як невід'ємну складову діалогічного дискурсу, що впливає на інтерпретацію смислу. Зокрема, С.А. Віротченко детально дослідила *проксемічний компонент* англійського діалогічного дискурсу – тобто вплив просторової дистанції між комунікантами та їхньої просторової поведінки на перебіг і результати діалогу [10, с.3].

- **Мовленнєві акти та інтеракційні тактики.** Діалогічна взаємодія дає широке поле для реалізації різних мовленнєвих актів. О.О. Пономаренко,

наприклад, дослідила специфіку реалізації *мовленнєвих актів погрози* в сучасному англomовному діалогічному дискурсі, вказуючи на особливі лексико-граматичні засоби вираження погроз в діалозі та їх прагматичний вплив на адресата [38, с.12]. Інші дослідники розглядали тактики ввічливості/неввічливості, способи ухиляння від відповіді, стратегії досягнення згоди або, навпаки, провокації конфлікту у діалогах. С.Шабат-Савка вводить поняття *толерантного проти атолерантного реєстру діалогічного спілкування* для характеристики різних стратегій ведення діалогу в художньому творі – від конструктивно-доброзичливих до конфліктно-агресивних [52, с.150].

- **Оцінність та експресивність.** Діалогічне мовлення є середовищем активної реалізації оцінних значень, емоційних реакцій, прихованих смислів. Нерідко оцінка в діалозі передається імпліцитно, натяками або інтонацією. М.О. Камінська досліджувала явище *імпліцитної негативної оцінки* в англomовному діалогічному дискурсі, виявивши типові мовні засоби, за допомогою яких співрозмовники виражають несхвалення чи критику непрямо, «між рядків» [22, с.11]. С.В. Цюра присвятила роботу аналізу *оцінних тактик* в діалогічному мовленні (на матеріалі п'єс Оскара Вайлда), показавши різні комунікативні прийоми, за допомогою яких персонажі діалогу дають позитивні чи негативні оцінки одне одному [49, с.223]. Оцінні висловлення суттєво впливають на тональність діалогу і можуть слугувати засобом маніпуляції в розмові.

- **Суб'єктивна позиція мовця.** У діалогічному дискурсі кожен із співрозмовників реалізує свою *епістемічну позицію*, тобто позицію щодо знання, впевненості, бачення обговорюваної ситуації. В.В. Шубко обґрунтовує теоретичні засади вивчення так званої «*я-позиції*» мовця в діалогічному дискурсі – тобто вираження свого знання, сумніву чи переконання у формі реплік, а також співвіднесення свого погляду з поглядом співрозмовника [57, с.143]. Це пов'язано з феноменом *інтерсуб'єктивності* в діалозі, коли учасники не лише обмінюються інформацією, а й узгоджують (або не узгоджують) свої картини світу.

- **Структурно-синтаксичні особливості.** Діалогічне мовлення відрізняється від монологічного також певними синтаксичними рисами. Для нього характерні еліптичні, неповні конструкції, які зрозумілі з контексту, вигуки, повтори, самопереправлення тощо – усе, що відображає спонтанність живого мовлення. Н.В.Шульжук дослідила явище *парцеляції* у структурі діалогічного дискурсу – навмисного розчленування фрази на кілька інтонаційно самостійних відрізків – як прийом надання висловленню розмовної виразності та акцентування важливої інформації [59, с.142]. Іншим об'єктом її уваги стали *складноприєднувальні конструкції* – синтаксичні конструкції, що приєднуються до основного висловлення і уточнюють або доповнюють його. Виявлено, що такі конструкції теж часто вживаються в діалозі задля підвищення експресивності та імітації природного потоку думки [61, с.178]. Окрім того, Н.В. Шульжук підкреслює необхідність описувати діалогічне мовлення з урахуванням когнітивно-дискурсивних аспектів, а не лише структури: у її роботі обговорюються *проблеми опису діалогічного мовлення в межах когнітивно-дискурсивної парадигми* – зокрема, як врахувати знання співрозмовників, їхні комунікативні наміри та приховані смисли при аналізі діалогу [60, с.183].

Діалогічний текст. Тісно пов'язаним, але відмінним від дискурсу є поняття «*діалогічний текст*». Як вже зазначалося, діалогічний текст – це конкретний мовленнєвий твір у формі діалогу, послідовність реплік двох або більше осіб, зафіксована у письмовій або усній формі. Л.Р. Безугла, розмежовуючи формальний і функціональний підходи, підкреслює, що *на формальному рівні діалог проявляється саме як діалогічний текст*, тобто результат реалізації діалогічного дискурсу [2, с.7]. Діалогічний текст має всі властивості тексту (зв'язність, цілісність, структурну організацію), проте його структура специфічна: вона складається з чергування пов'язаних між собою висловлень різних комунікантів. Ірина Табінська спеціально проаналізувала співвідношення понять «*діалог*» і «*діалогічний текст*», визначивши межі спільного і відмінного між ними та запропонувавши авторське визначення діалогічного тексту [45, с.337]. Згідно з цим підходом, діалогічний текст – це

текст, породжений у результаті безпосередньої мовної взаємодії щонайменше двох суб'єктів, і який відбиває основні риси діалогу: парність реплік (питання-відповідь, стимул-реакція), адресованість висловлень один одному, ситуаційна зумовленість змісту, фрагментарність висловлень тощо [45, с.339]. Інакше кажучи, діалогічний текст є формою існування розмови в мовленнєвому творі.

Від *монологічного тексту* (де мовлення належить одному автору) діалогічний текст відрізняється поліфонією – наявністю кількох «голосів». Мова в діалогічному тексті розподілена між співрозмовниками, що зумовлює граматичні особливості: широко вживаються займенники та звертання (*я – ти*), питальні і окличні речення, неповні фрази, реактивні репліки (*так, ні, гаразд, розумію* тощо). О.П. Чорба зазначає, що діалог як форма мовлення характеризується *кооперативністю*: кожна наступна репліка будується з урахуванням попередньої, тому діалогічний текст має високий ступінь контекстуальної залежності – багато змісту розкривається через підтекст, ситуацію, інтонацію [51, с.10]. Для читача чи слухача, не обізнаного з контекстом, окремі репліки діалогу можуть виглядати незрозумілими, адже сенс значною мірою «розподілений» між двома або більше висловлюваннями. Тому для аналізу діалогічного тексту важливо враховувати *ситуацію спілкування* та взаємний когнітивний фонд співрозмовників.

Поняття «*діалогічність тексту*» використовується також для опису тих випадків, коли текст формально є монологічним, але в ньому присутні риси діалогу. Мова про різноманітні засоби, за допомогою яких автор звертається до читача як до співрозмовника, вводить у текст уявного опонента, ставить риторичні запитання тощо. У публіцистичних жанрах часто трапляється така *імітація діалогу* з читачем. І. Табінська, зокрема, проаналізувала тексти публіциста Ігоря Лосєва і відзначила їхню підвищену *діалогічність*: авторка активно вступає в полеміку з уявним опонентом, використовує питально-відповідну форму викладу, що створює ефект живої розмови зі слухачем [46, с.85]. Подібні прийоми роблять монологічний текст комунікативно наближеним до діалогу. У ширшому сенсі, за М. Бахтіним, діалогічність є універсальною

властивістю мови: навіть автор монологу завжди передбачає реакцію адресата. Тому лінгвісти вводять категорію «*діалогічність тексту*» для позначення відкритості тексту до взаємодії з читачем, наявності в ньому полілогу з культурним контекстом, іншими висловленнями тощо.

Отже, дискурс – це багатовимірне мовленнєве явище, що охоплює процес мовленнєвої діяльності та її результат (текст) у конкретному соціокультурному контексті. Діалогічний дискурс становить різновид дискурсу, який реалізується у формі діалогу: це взаємодія щонайменше двох комунікантів, характеризується обміном репліками, спільним конструюванням змісту і ситуативною зумовленістю. Діалогічний текст є матеріальним втіленням діалогічного дискурсу – конкретний зв'язний текст у формі діалогу, що складається з чергування взаємопов'язаних висловлень кількох співрозмовників.

1.2 Емоційність, емотивність, експресивність: розмежування понять

Загальні положення. Поняття «емоційність», «емотивність» та «експресивність» тісно пов'язані з передачею почуттів і вираження мовлення, проте в сучасному мовознавстві вони розмежовуються як різні аспекти феномену мови і емоцій. У лінгвістиці емоцій (так звана емотіологія) наголошується, що всі три терміни стосуються **людських почуттів**, але на різних площинах їх прояву [39, с.135]. З одного боку, емоції є об'єктом психології і становлять внутрішній стан людини, з іншого – мовознавці вивчають, яким чином ці емоції відображаються і виражаються засобами мови. Відповідно, *емоційність* характеризує емоційну сферу особистості, *емотивність* – вербальне вираження емоцій у тексті, а *експресивність* – загальну виразність мовлення, до якої входять емоційні, оцінні та інші конотативні компоненти [37, с.69]. Для повного розуміння цих термінів розглянемо спочатку їх сутність окремо, а відтак – їх взаємозв'язок та відмінності.

Емоційність як психологічна категорія. Термін «емоційність» зазвичай описує властивість особистості, пов'язану з емоційною чутливістю та

інтенсивністю переживань. У психологічному розумінні емоційність – це інтегральна риса темпераменту людини, її здатність сильно і часто реагувати емоціями на подразники [32, с.107]. Зокрема, рівень емоційності визначається як *здатність індивіда до емоційних переживань* та глибина і частота таких переживань [32, с.107]. Емоційність охоплює широкий спектр характеристик, що описують виникнення, протікання і згасання почуттів, афектів, настроїв [32, с.107]. Іншими словами, це сукупність властивостей людини, яка складається зі змісту, якості та динаміки її емоцій і почуттів [32, с.108]. Таке трактування узгоджується з думкою інших дослідників: емоційність є психофізіологічним станом особи, що відображає зміст, інтенсивність і тривалість емоційних реакцій [39, с.139]. Як психологічна категорія, емоційність характеризує емоційну сферу людини – її *внутрішній переживальний світ* та ступінь емоційної реактивності [75, с. 45].

У науковій літературі емоційність розглядається саме як властивість живого суб'єкта (особистості). Вона не ототожнюється з мовними проявами, а відображає внутрішній потенціал людини до емоційного збудження і переживання почуттів [39, с.140]. Емоційність формується з урахуванням змістових (які емоції переживаються), якісних (позитивні чи негативні почуття) та динамічних (сила, тривалість, частота) характеристик емоційної сфери особистості [32, с.108]. Наприклад, дві людини можуть переживати гнів – але більш емоційна людина відреагує яскравіше, інтенсивніше і довше, що і свідчить про вищий рівень її емоційності.

Варто зазначити, що поняття емоційності широко застосовується і в психології, і в лінгвістиці, але з різних підходів. Психологи (зокрема, Д. Голман) підкреслюють важливість розуміння та контролю власних емоцій (концепція емоційного інтелекту) як особистісної здатності [74, с. 28]. Для мовознавців же важливо, як ця властивість особистості проявляється в мовленні. Так, у мовознавчих працях емоційність часто визначають як психологічний стан або потенціал людини до емоцій – на відміну від емотивності, що є мовним втіленням цього потенціалу [39, с.142]. Наприклад, Н. Слюсарева зауважує, що емоційність

– це психічний стан, який при вербалізації (словесному вираженні) трансформується в емотивність, стаючи об'єктом лінгвістичного аналізу [39, с.143]. Іншими словами, емоції як психологічний феномен через мову перетворюються на мовний феномен емотивності, що і дозволяє здійснювати емоційну комунікацію.

Підсумовуючи, емоційність – це базова характеристика людини, що визначає її *емоційну реактивність і чутливість*. Вона є *невербальною* за своєю сутністю (існує «в душі» людини до мовного вираження) і становить ту «сировину», з якої формується емоційне забарвлення мовлення. Емоційність відображає психічний стан особи, її *внутрішню напругу або збудження*, емоційний тонус мовця. Таким чином, емоційність – це *психологічний фундамент*: змістовно-якісно-динамічний набір емоцій, якими володіє людина.

Емотивність як мовна категорія. На відміну від емоційності, поняття «емотивність» належить до власне лінгвістичної площини. Емотивність визначається як властивість мовних засобів виражати емоції мовця та викликати емоційний відгук у реципієнта. Простими словами, емотивність – це вербальне втілення емоційності у мовленні [39, с.144]. Якщо емоційність – внутрішнє переживання, то емотивність – те, як це переживання вербалізується (виражається словами, інтонацією, граматичними конструкціями тощо).

У сучасному мовознавстві емотивність розглядають як складну багатоаспектну категорію, що охоплює різні рівні мови – фонетику, лексику, фразеологію, морфологію, синтаксис [31, с.77]. Мовні засоби вираження емотивності надзвичайно різноманітні. Наприклад, на фонетичному рівні емоції передаються інтонацією, темпом мовлення, висотою тону, мелодикою фрази: підвищена гучність чи різке зниження тону можуть сигналізувати про гнів або обурення, паузи та прискорений темп – про хвилювання тощо [31, с.78]. На морфологічному рівні емотивність виявляється через особливі словотворчі засоби – демінутивні суфікси, пестливі форми, згрубілі форми та інші афікси, що додають слову емоційного забарвлення (наприклад, *синок* проти *син*, *рученьки* проти *руки*) [31, с.80]. Лексичний рівень охоплює емотивно забарвлену лексику

– слова, що мають у своєму значенні емоційний компонент (порівняй: *воїн* – нейтрально, *воєнка* – з фамільярним відтінком або гордим, залежно від контексту) [31, с.81]. Фразеологізми теж можуть виражати емоції (*ні живий ні мертвий* – про сильний переляк; *розриватися на шматки* – про відчай тощо). На синтаксичному рівні емотивність проявляється у вигуках, окличних реченнях, риторичних питаннях, інверсії та інших експресивних конструкціях, покликаних передати почуття («*Що за чудо!*», «*Як же я радий!*» – ці окличні речення виражають здивування і радість відповідно) [65, с. 5].

Отже, емотивність – це семантико-стилістична властивість мовних одиниць і висловлень, яка надає їм здатності передавати емоційний стан мовця або викликати емоцію у слухача [32, с.109]. І. Лелет, аналізуючи це поняття, зазначає, що емотивність слід розуміти саме як лінгвістичну характеристику тексту – сукупність мовних засобів, якими відображуються емоції [32, с.108]. Натомість самі емоції та емоційність належать психології. Дослідниця посилається на дефініцію Н. Слюсарєвої: емотивність – це властивість мовних одиниць слугувати для вираження почуттів та емоцій [32, с.109]. У такому розумінні емотивність фактично є мовним еквівалентом емоційності: все те, що людина відчуває, може знайти свій вияв у тексті через певні мовні елементи.

Важливо підкреслити, що емотивність у висловленні може бути як *прямо вираженою*, так і *прихованою (імпліцитною)*. Прямо виражена емотивність – це очевидні маркери емоцій: вигуки («*Ой!*», «*Ах!*»), емотивна лексика («*любий*», «*огидний*», «*чудово*» – слова з чіткою емоційною оцінкою), опис емоційних станів («*радію*», «*засмучений*») тощо. Імпліцитна емотивність проявляється тонше – через підтекст, контекстуальні натяки, метафори та інші стилістичні прийоми, що викликають емоцію у читача або слухача, хоча прямо емоцій не називають. Наприклад, метафора «*серце обірвалося*» не називає прямо страх чи розпач, але викликає відповідне емоційне переживання у реципієнта через образне вираження стану [88, с. 10].

На думку деяких лінгвістів, емотивність завжди має цільовий характер – тобто мовець навмисно застосовує певні мовні засоби, щоб справити емоційний

вплив на адресата [44, с.177]. Д. В. Станко зазначає, що емотивність – це, по суті, навмисний вияв емоцій, змодельований певною стратегією комунікативної поведінки для досягнення прагматичного ефекту [32, с.107]. Іншими словами, мовці використовують емотивні елементи з метою вплинути на інших: викликати співчуття, переконати, налякати, розчулити тощо. Емотивність тому часто пов'язана з прагматикою мовлення – вона слугує для реалізації комунікативних інтенцій мовця, пов'язаних з емоціями. Наприклад, у політичному дискурсі емотивність може використовуватися маніпулятивно: певні слова чи інтонації викликають страх або ентузіазм у аудиторії, впливаючи на її оцінки подій [19, с.13]. Натомість у художній літературі емотивність сприяє естетичному впливу, занурюючи читача у емоційний світ персонажів і ситуацій.

Загалом, емотивність розглядається як невід'ємна складова комунікації, адже вербальне вираження емоцій – одна з основних функцій мови [39, с.156]. Через емотивні засоби люди виражають любов і ненависть, радість і горе, здивування, обурення і весь спектр почуттів. *Емотивна функція мови* полягає саме в тому, щоб забезпечити вираження суб'єктивних емоцій та встановити емоційний контакт між учасниками спілкування [39, с.131]. Тому вивчення емотивності – ключ до розуміння того, як мова оживляється почуттями і стає більше ніж передачею інформації.

Експресивність як характеристика мовлення. Третє поняття – «експресивність» – стосується загальної виразності і сили впливу мовлення. Експресивність (від лат. *expressio* – вираження) у мовознавстві визначається як якість мовлення, що забезпечує його виразно-зображальну силу та інтенсивність вираження змісту [50, с.5]. На відміну від емотивності, експресивність не обмежується передачею саме емоцій, а охоплює всі засоби, що роблять висловлення виразним, образним, енергійним, таким, що справляє сильне враження на адресата. Експресивними можуть бути і емоційно нейтральні вислови – головне, що вони підсилюють виразність мовлення, його стилістичну яскравість.

В сучасній лінгвістиці експресивність розглядають як комплексну лінгвостилістичну категорію. На думку дослідників, експресивність мовлення утворюється через поєднання різних конотативних компонентів значення: емоційності, емотивності, оцінності, інтенсивності тощо [17, с.70]. Зокрема, В. П. Олексенко і Н. М. Прокопенко підкреслюють, що такі складові, як емоційність (емоційна залученість мовця), емотивність (мовні емоційні маркери) та оцінність (експліцитна оцінка явищ як «добрих» чи «поганих»), разом утворюють експресивність висловлення [17, с.69]. Експресивність є ширшим поняттям, яке включає в себе емоційне й оцінне забарвлення, але не зводиться лише до них. Наприклад, метафора чи гіпербола можуть бути експресивними, навіть якщо прямо не передають емоцію мовця – вони все одно роблять вислів більш образним і сильним за впливом.

Ніна Бойко, досліджуючи українську експресивну лексику, відзначає, що експресивність слова визначається його відмінністю від нейтрального відповідника та здатністю підсилювати прагматичний ефект висловлення [5, с.45]. *Експресивна лексика* – це слова та звороти, які викликають у адресата певне враження, підкреслюють значущість сказаного, додають емоційного або образного забарвлення. До неї належать, зокрема, експресивні синоніми (напр., *говорити* – нейтр., *паякати* – експрес. з негативним відтінком; *йти* – нейтр., *плетися* – експрес. з зневажливим відтінком), сленгові та розмовні слова, риторичні фігури, інверсії, повтори тощо [5, с.210]. Таким чином, експресивність мовних засобів багато в чому перетинається з емотивністю, але не обмежується лише вираженням емоцій.

Важливо зауважити, що не кожна експресивна конструкція є емотивною, і навпаки – не кожен прояв емотивності робить вислів експресивним у стилістичному розумінні. Експресивність пов'язана передусім із *силою вираження та стилістичним забарвленням*. Наприклад, суворо наказове речення «Негаймо виконай наказ!» є дуже експресивним через імперативну інтонацію і лексичний підбір, але воно може не містити особистої емоції мовця, а радше волюнтативний тиск. З іншого боку, тихий сумний вислів «мені боляче» явно несе

емотивність (передає емоцію смутку), але за формою він не експресивний, а нейтральний або стриманий. Таким чином, експресивність – ширша за емоційність: кожне емоційно забарвлене висловлення певною мірою експресивне, але не кожна експресивна деталь передає конкретну емоцію.

Різні вчені трактують співвідношення експресивності та емотивності по-різному. Деякі вважають експресивність родовим поняттям, яке охоплює емотивність як складову (адже експресія мовлення може досягатися і через емоційне забарвлення, і через оцінки, і через образність) [17, с.70]. Інші наголошують, що емотивність має свою специфіку і не зводиться лише до стилістичної виразності: це передусім змістовий компонент, пов'язаний із почуттями, тоді як експресивність може бути і беземоційною (наприклад, логічна чи інтелектуальна експресія) [34, с.105]. М.М. Мілова підкреслює, що у мові та мовленні присутні обидва явища – і експресивність, і емотивність – причому вони взаємодіють, але не тотожні: експресивність відповідає за загальну образність та силу впливу тексту, а емотивність – за передачу власне емоційного змісту [34, с.106]. Експресивність може підсилювати емотивність: скажімо, емоцію гніву можна виразити експресивніше через вигуки, різкі слова, тобто використовуючи експресивні засоби. Але можна мати експресивний текст (наприклад, сатиричний памфлет) без явних описів емоцій мовця – його експресивність досягається іншими чинниками (іронією, гіперболою, інвективною лексикою тощо).

Таким чином, експресивність найкраще розуміти як міру виразності мовлення, яка може включати і емоційні елементи, і оцінні, і взагалі будь-які прийоми для посилення впливу на читача/слухача. У риториці ще античного Риму розглядалося, як підбір слів впливає на аудиторію: О.А. Ніколаєнко зазначає, що експресивність лексичних засобів ораторського дискурсу була ключовим чинником впливу на адресата – оратори республіканського Риму добирали саме такі слова й звороти, які максимально чіпляли емоції та увагу слухачів [36, с.100]. Це підкреслює прагматичну суть експресивності: викликати потрібну реакцію, зробити мовлення дієвим.

Взаємозв'язок та розмежування понять. Проведений аналіз свідчить, що «емоційність», «емотивність» і «експресивність» тісно взаємопов'язані, але не тотожні за своїм змістом. Вони утворюють своєрідний ланцюжок: *емоційність (внутрішнє почуття) → емотивність (його мовне вираження) → експресивність (загальний ефект виразності висловлення)*. Розмежувати ці поняття важливо для точного опису явищ мовлення, пов'язаних з почуттями та виразністю.

- **Емоційність** – це передумова, джерело: психологічний стан і властивість особи, безпосередній емоційний зміст, який хоче передати мовець. Емоційність існує до мовлення і поза ним (як частина характеру, темпераменту, ситуативного переживання). Вона суб'єктивна і *належить самому мовцю як людині* [39, с.149]. Наприклад, письменник може мати високий рівень емоційності, тобто глибоко переживати події – і це становить основу емоційного наповнення його текстів.

- **Емотивність** – це реалізація емоційності в мовленні: сукупність мовних сигналів, що вказують на емоції. Вона цілком належить рівню тексту/мови: це *лінгвістична категорія*, яка проявляється у доборі слів, побудові речень, інтонації тощо [32, с.108]. Емотивність відображає, «закодовує» емоційність мовця у формі, зрозумілій для адресата. Якщо емоційність – «що відчувається», то емотивність – «як це сказано». Наприклад, емоційність героя (скажімо, його гнів) в романі проявиться емотивно через опис: автор використає експресивні дієслова (*гаркнув, жбурнув*), окличні речення («*Як ти смієш!*»), метафори для передання гніву – все це емотивні засоби, що показують емоційність персонажа читачеві.

- **Експресивність** – це ширше поняття, яке характеризує загальну виразність та емоційну інтенсивність висловлення, з урахуванням і емоційних фарб, і оціночних, і образних компонентів. Експресивність є категорією скоріше стилістичною: вона стосується враження, яке мовлення справляє на слухача/читача [50, с.10]. Експресивність може включати емотивність (коли експресія досягається через передання емоцій), але також і нейтральні з погляду

емоцій засоби, що посилюють виразність (риторичні фігури, гра слів, звукова організація мовлення тощо). Тобто експресивність – *прагматичний ефект виразності*, який може бути емоційно забарвленим або нейтральним за емоціями. Поняття експресивності ширше за емоційність, а поняття емотивності є більш змістовним у частині передачі власне емоцій. Це означає, що не можна змішувати ці терміни: кожен відповідає на своє питання. Емоційність – «що відчувається?», емотивність – «як виражається емоція?», експресивність – «наскільки сильним і виразним є висловлення?».

У наукових працях з лінгвістики тексту (наприклад, Т.В. Назарук) наголошується на необхідності диференціації цих понять, оскільки вони виконують різні ролі в аналізі тексту [35, с.538]. Застосовуючи їх коректно, дослідник може окремо описати, який емоційний зміст несе текст (емоційність автора/персонажів), якими мовними засобами цей зміст передано (емотивність тексту) і який стилістичний ефект це створює (експресивність мовлення). Наприклад, Д. В. Станко розмежовує «емоційність» як рису мовця, «емотивність» як властивість тексту, «експресивність» як стилістичну силу, а також вводить поняття «оцінність» – як окремий аспект, пов'язаний із раціональним оцінюванням явищ (добре проти погано) [44, с.178]. Оцінність часто перетинається з емотивністю, адже висловлюючи емоцію, мовець нерідко дає і оцінку (скажімо, гнів може передавати і негативну оцінку ситуації). Але оцінність відрізняється тим, що вона не обов'язково містить емоцію – це може бути і суто раціональне судження. Як зазначає Г.І. Приходько, оцінка в комунікації є окремою категорією, що відбиває систему цінностей мовця і впливає на його висловлення незалежно від актуального емоційного стану [41, с.85]. Тому хоча в експресивному мовленні часто переплітаються і емоції, і оцінки, для наукового аналізу важливо усвідомлювати межі: емоційність/емотивність – про почуття, оцінність – про ціннісне ставлення, експресивність – про загальну виразність та силу впливу.

Практичне значення розмежування цих термінів особливо проявляється у прикладних сферах – таких, як переклад та стилістика. Перекладач, працюючи з

художнім текстом, має розуміти, які елементи оригіналу несуть *емотивне навантаження* (передають емоції) і як забезпечити їх збереження у перекладі, аби не втратилася емоційність твору [12, с.241]. Так, Н.І. Гацура у своїй роботі про переклад емотивності в романі Дж. Мойєс показує, що буквальный переклад не завжди передає той самий емоційний тон, тому потрібні трансформації – наприклад, додавання вигуків, зміна порядку слів тощо – щоб компенсувати різницю між мовами у вираженні емоцій [12, с.242]. Подібно, І.І. Шахновська та О.В. Кондратьєва аналізують переклади англійської драми українською і виявляють, що *емоційно маркована лексика* оригіналу (лайливі слова, пестливі звертання, експресивні епітети) повинна відтворюватися максимально еквівалентними засобами, інакше втрачається колорит персонажів [54, с.332]. Однак прямі відповідники не завжди існують, тому перекладач мусить творчо передавати емотивність – іноді через інші рівні мови (наприклад, посилити емоцію через інтонацію в репліках або через описову фразу) [63, с.128]. Тому в теорії перекладу розрізнення «емотивність проти експресивність» важливе: перекладач має зважати і на емоційний зміст оригіналу, і на стилістичну експресію, щоб досягти подібного впливу на новому мовному ґрунті.

Розмежування понять необхідне і в гендерних та соціолінгвістичних дослідженнях. Приміром, В.А. Грішина, досліджуючи гендерні особливості вираження експресії емоцій, відзначає, що чоловіки і жінки можуть демонструвати схожу емотивність (тобто відчувати одні й ті самі емоції), але експресивність їх мовлення часто різниться – чоловіки схильні до стриманіших або специфічно забарвлених експресивних засобів, тоді як жінки можуть використовувати інший набір мовних маркерів емоційності [13, с.65]. Це означає, що для гендерного аналізу треба окремо враховувати, *що* відчують (емоційність), і *як* це проявляють у мовленні (емотивно-експресивний стиль).

Отже, сучасні дослідники сходяться на тому, що емоційність, емотивність та експресивність – не синоніми, а взаємопов'язані та водночас самостійні поняття. У кожному конкретному випадку аналізу тексту чи мовлення доцільно визначати: яку емоцію має мовець (емоційність), якими мовними формами він її

виразив (емотивність) і якого загального виразного ефекту досягнув висловом (експресивність). Такий підхід забезпечує більш точний і глибокий аналіз комунікації.

Таким чином, *емоційність* – це внутрішня емоційна характеристика особистості, її здатність переживати і проявляти почуття. *Емотивність* – це мовне вираження емоційності, система засобів мови, що передає емоційні стани мовця у тексті. *Експресивність* – це виразність мовлення, що надає висловленню сили впливу і образності; вона включає емоційне забарвлення, але охоплює й інші засоби підсилення висловлення. Таким чином, емоційність відповідає за наявність та інтенсивність почуттів, емотивність – за їх вербальну репрезентацію, а експресивність – за загальний стильовий ефект і ступінь виразності мовлення.

1.3 Типології емоцій у психолінгвістиці та психології

Емоції становлять складний психічний стан, що включає суб'єктивні почуття, фізіологічні реакції та виразну поведінку. У психології існують різні підходи до класифікації емоцій. Зокрема, виділяють так звані базові (первинні) емоції – універсальні для всіх культур реакції, такі як радість, сум, страх, гнів, здивування та відраза. Ці базові емоції комбінуються і утворюють широкий спектр похідних або соціально зумовлених емоцій (наприклад, гордість, сором, провина). Розмежування базових і похідних емоцій має не лише теоретичне, а й практичне значення: базові емоції легко розпізнаються за мімікою та інтонацією незалежно від мови, що підтверджується міжкультурними дослідженнями емоційного виразу [71, с. 28]. Натомість складні емоції більше залежать від когнітивної інтерпретації ситуацій і норм культури, тому їх типологізація варіює залежно від психологічних підходів.

У психолінгвістиці поняття *емотивної лексики* охоплює всі мовні одиниці, що передають емоційний зміст або оцінку. Вважається, що емотивна лексика є ширшим поняттям, ніж просто слова на позначення емоційних станів, адже включає також лексеми для вербалізації емоцій інших осіб, формулювання

оцінних суджень щодо ситуацій чи людей, а також загалом емоційно забарвлені слова. Такі мовні засоби виконують емотивну функцію мови – забезпечують вираження суб'єктивного емоційного стану мовця у процесі комунікації. Вчені пропонували різні підходи до систематизації емотивного словника. Зокрема, Н.Д. Іванова розробила ґрунтовну типологію емотивної лексики сучасної української мови, поділивши її за частинами мови та семантичними групами. Дослідниця виокремлює три основні граматичні класи емотивів – іменники, прикметники та дієслова – і детально класифікує їх за змістовими ознаками [20, с. 90]. Так, серед емотивних **іменників** вона виділяє кілька підгруп: за характеристиками носія емоції – морально-етичними (напр., *брехун, забіяка*), емоційно-психологічними (*боягуз, душечка*), темпераментними (*непосида*), інтелектуальними (*бовдур, дурень*), зовнішності (*красуня, незграба*), соціального стану (*жебрак, волоцюга*) та індивідуально-оцінними (*паразит, невіглас*). Інша підгрупа іменників – за типологією власне емоційних станів, що вони означають: страх (*переляк, тривога*), гнів (*лють, ненависть*), любов (*кохання, пристрась*), співчуття (*доброта, милосердя*), відчай (*розпач, безнадія*), щастя (*радість, втіха*), надія (*сподівання, очікування*) тощо [20, с. 91]. Окремо виділено емотивні іменники за кваліфікацією *характеру* людини: позитивні риси (*ласка, чуйність* тощо) і негативні (*жорстокість, злобність* та ін.). **Прикметники** зі значенням емотивності Н.Д. Іванова групує аналогічно: за характеристиками характеру (наприклад, морально-етичні – *злий, підлий*; емоційно-психічні – *мужній, добрий*; інтелектуальні – *обмежений, розумний*), за ознаками зовнішності з емоційним відтінком (*страшний, сміливий* тощо), а також за типом емоційного стану (*щасливий, сумний, роздратований* та ін.) [20, с. 92]. **Дієслова-емотиви** класифікуються за семантикою дії чи стану: так, виокремлено дієслова, що описують дії з морально-етичною оцінкою (*обдурити, втішити*), інтелектуально-психологічною (*зневажати, жартувати*), психофізіологічною (*тремтіти, шаленіти, нищпорити*), соціальною (*переслідувати, командувати*) тощо, а також дієслова на позначення емоційних реакцій або станів (*плакати, сміятися, кричати, лякатися* і т.д.) [20, с. 91]. Представлена класифікація

демонструє широкий спектр лексичних засобів, об'єднаних у єдину систему, що відображає різні аспекти емоцій – від власне назв почуттів до суб'єктивної оцінки рис характеру чи поведінки людини.

Інші дослідники пропонують типології емотивних явищ з інших підходів. Наприклад, відзначається поділ на *позитивно* та *негативно забарвлену лексику*, залежно від того, які емоції – приємні чи неприємні – виражає слово (порівняй: *радість, надія* – позитивні; *гнів, відчай* – негативні оцінно-емоційні поняття). Окремо розглядається інтенсивність емоцій: у межах однієї емоції можуть існувати градації (напр., *гнів – лють – шаленість* для позначення наростання інтенсивності гніву). Психолінгвісти досліджують, як різні мови кодують ці градації. Так, Д.Є. Ігнатенко порівняла фразеологізми на позначення прояву позитивних емоцій (радості, задоволення) в англійській, німецькій, російській та українській мовах і з'ясувала, що кожна з мов має власний набір стійких виразів, які передають різні ступені емоційного піднесення [21, с. 42]. Наприклад, англійські ідіоми *to walk on air* чи *to be over the moon* описують стан надзвичайної радості, тоді як українські відповідники можуть бути більш образними (*насилу ноги волочить від щастя* – втомлений від радості) або використовувати порівняння (*радий як дитина*). Типологізація емоцій і межах мовної картини світу часто залежить від культурних метафор і стереотипів, що відображено у фразеології різних народів [21, с. 45]. Таким чином, порівняльні дослідження підтверджують як універсальність базових емоційних понять, так і унікальні національно-культурні риси їх мовного вираження.

Окрім суто лексичних класифікацій, важливим є *прагматичний аспект* типології емоцій – тобто, як люди використовують мовлення для вираження і регуляції власних емоцій. У психології та психолінгвістиці це пов'язано з поняттям емоційної компетентності та саморегуляції. Емоційна компетентність визначається як здатність розпізнавати власні та чужі емоції, розуміти їх причини, а головне – ефективно керувати емоційними реакціями у повсякденному житті [33, с. 5]. Розвиток емоційної компетентності є однією з цілей освіти і психокорекції, про що свідчать сучасні тренінгові програми розвитку емоційного

інтелекту [72, с. 926]. Здатність до саморегуляції емоцій формується змалку: наприклад, дослідження в галузі дошкільної освіти показують, що поняття *self-regulation* (саморегуляція) у ранньому віці часто трактується по-різному – освітні політики іноді спрощують його, тоді як психологічні теорії вкладають ширший зміст, включно з емоційною саморегуляцією дитини [67, с. 4]. Доведено, що тренування уваги й усвідомленості (зокрема, через майндфулнес-практики) може покращувати емоційну саморегуляцію навіть у дошкільнят [69, с. 117]. У підлітковому і юнацькому віці вміння керувати емоціями стає критично важливим для психічного здоров'я: якщо людина не опановує адаптивні стратегії регуляції (такі як когнітивне переосмислення, вираження почуттів у прийнятний спосіб тощо), зростає ризик розвитку емоційних розладів. Зокрема, виявлено, що труднощі з регуляцією емоцій опосередковують виникнення симптомів прикордонного розладу особистості в підлітків [78, с. 5], а хронічна нерегульована негативна емоція (наприклад, пригнічений гнів або постійна тривога) може стати фактором депресії [68, с. 3]. Натомість розвиток навичок емоційної регуляції сприяє психічному благополуччю і соціальній адаптації: групові інтервенції, спрямовані на тренування підлітків та їх батьків умінням керувати емоціями, показали позитивний ефект – зниження рівня дистресу та покращення сімейної взаємодії [80, с. 148].

В рамках психолінгвістики вивчається також, як мова слугує інструментом психологічного захисту від надмірних негативних емоцій. Мається на увазі використання мовлення для розрядки напруги, зняття стресу або підвищення впевненості. Психологи описали різні механізми *психологічного самозахисту* (витіснення, раціоналізація, гумор тощо) [24, с. 45], і багато з них проявляються в мовній поведінці. До прикладу, *іронія як захисний механізм* дозволяє людині опосередковано виразити агресію або образу в прийнятній формі жарту [86, с. 102]. Інший приклад – вживання молоддю ненормативної лексики як способу «випустити пар». Соціально-психологічні дослідження відзначають, що *нецензурна лексика* в молодіжному середовищі часто використовується для емоційної розрядки, демонстрації незалежності або згуртування групи [56, с.

281]. Ці явища можна розглядати як прояв стихійної вербальної саморегуляції емоцій. Так, опитування сучасної української молоді показало, що у стресових ситуаціях молоді люди несвідомо надають перевагу експресивним, часто лайливим висловам, замість нейтральних фраз або традиційних ввічливих вигуків [1, с. 7]. Це свідчить про слабку усвідомленість мовленнєвої поведінки та потребу навчати молодь культурним способам емоційного самовираження. Водночас цікаво, що молоді люди більш охоче втішають інших і проявляють емпатію до чужих переживань, ніж займаються саморегуляцією власного емоційного стану [1, с. 8]. Отже, типологія емоцій у психолінгвістиці включає не лише перелік видів емоцій, а й класифікацію мовленнєвих стратегій їх вираження та регуляції – від конструктивних (підтримка, гумор, позитивне переосмислення) до деструктивних (агресивна лексика, мовчання, заперечення тощо).

Таким чином, у психології емоції типологізуються за їхньою природою та впливом (базові й похідні, позитивні й негативні, активуючі й дезактивуючі тощо), тоді як у психолінгвістиці акцент робиться на типології засобів вербалізації емоційного досвіду. Інтегруючи обидва підходи, можна сказати, що існує певний набір універсальних людських емоцій, кожна з яких знаходить своє відображення у мові через багатоманітні лексичні, словотвірні, фразеологічні та синтаксичні засоби. Типологія емоцій у межах мовознавства враховує як семантичні класи (назви почуттів, оцінна лексика, емотивні експресиви), так і прагматичні функції (вираження, регуляція, вплив на адресата), що в сукупності дозволяє глибше зрозуміти природу емоцій та способи їх вираження засобами мови.

1.4. Лексико-граматичні засоби реалізації емоційної оцінки (на матеріалі української та англійської мов)

Мова має в своєму розпорядженні багатий арсенал засобів для вираження емоцій та суб'єктивної оцінки. Їх умовно можна поділити на *лексичні* (словникові) та *граматичні* ресурси, хоча на практиці ці дві групи тісно

взаємодіють. До лексичних засобів належать окремі слова і стійкі сполучення, що виражають емоційний стан, почуття або оцінне ставлення мовця, а до граматичних – морфологічні форми і синтаксичні конструкції, які посилюють або модифікують емоційне забарвлення висловлення.

Лексичні засоби. Перш за все, це сама **емотивна лексика** – слова, що називають емоції та почуття (*радість, гнів, страх, любов, сором, гордість* тощо). У мовній системі такі слова утворюють семантичні поля за видами емоцій. Як вже згадувалося, навіть у історичному розвитку українська мова мала розгалужену лексику на позначення емоційних і чуттєвих станів людини [26, с. 24]. Наприклад, у пам'ятках XIV–XVI ст. фіксуються слова для вираження радості (*веселіє*), смутку (*туга*), гніву (*яросць*), сердечної прихильності (*милюсь*) тощо, багато з яких мають сучасні відповідники або увійшли до фразеології. Лексичний фонд емоцій постійно поповнюється: з'являються нові сленгові та запозичені слова для актуальних переживань (порівн. сучасне *хейтати* від *hate* – відчувати ненависть, *крінжовий* від *cringe* – той, що викликає сором/незручність). Таким чином, словниковий склад безпосередньо відображає й типологію емоцій – у мові зафіксовані ті розрізнення між почуттями, які є значущими для носіїв культури.

Окрім прямих назв емоцій, існує велика група слів з емоційно-оцінною семантикою, які не називають почуття прямо, але передають ставлення мовця – захоплення, осуд, презирство, ніжність тощо. Це різноманітні епітети і оцінні прикметники (*прекрасний, гидкий, жалюгідний, блискучий, огидний* і т.д.), іменники з оцінним значенням (*розумник, мерзотник, янголятко* в залежності від контексту можуть мати ласкаве або зневажливе забарвлення), а також дієслова та прислівники, що включають оцінку (*нахабно брехати, з любов'ю дивитися, гидко посміхатися*). Українські дослідники звертають увагу на роль саме таких емоційно-оцінних слів у суб'єктивізації висловлення. Зокрема, Н.В. Гуйванюк аналізує лексичні експресиви – емоційно забарвлені іменники, прикметники та дієслова – як засоби вираження суб'єктивної модальності, тобто передачі авторського ставлення у текстах буковинських письменників [14, с. 90]. До

лексичних експресем вона зараховує всі слова, що підсилюють експресивність та емоційність мовлення, включно з оцінними найменуваннями осіб і явищ, а також особливі вигуківі слова [14, с. 91]. Наприклад, уживання зменшувальних форм на зразок *дружинонька*, *синочок* може виражати ніжність або поблажливість; використання лайливих назв типу *негідник*, *паскуда* передає сильну негативну оцінку; а вставні слова і вигуки (*на жаль*, *ой*, *ну*, *ех*) додають суб'єктивної емоційної реакції мовця на повідомлення.

Одним із найпотужніших лексичних інструментів емоційної виразності є *фразеологізми* – сталі образні вирази, що часто несуть яскравий емоційний зміст. Фразеологічні одиниці можуть передавати як саму емоцію, так і її інтенсивність чи оцінку ситуації, що викликала почуття. Наприклад, українські вислови *серце кров'ю обливається* (про великий жаль), *на душі кішки шкребуть* (неспокійно, тяжко на серці) образно змальовують сильні почуття. В англійській мові їм відповідають фразеологізми *heart is breaking*, *cat on a hot tin roof* (про нервові хвилювання) – тобто інша образність, але подібна емоційна тональність. Дослідження зіставної фразеології демонструють, що для передання певних емоцій різні мови можуть використовувати різні метафори, часом навіть протилежні. Так, щоб описати сильну злість, англійці кажуть *to see red* (досл. «бачити все в червоному світлі»), а українці – *почорніти від злості*, тобто колірні метафори різняться [21, с. 40]. Однак трапляються і спільні мотиви: і в українській, і в англійській є вирази на кшталт «*кипіти від злості*» / *boiling with rage* для характеристики сильного емоційного напруження, зокрема гніву. Фразеологічний фонд кожної мови – результат довготривалого культурного відбору образів, які найбільш влучно й економно передають тонкі відтінки емоційних оцінок.

Особливу лексику становлять *вигуки та окличні слова*, що безпосередньо виражають емоцію: *ох!* (несподіваний біль чи здивування), *уви!* (*alas!* – смуток, жаль), *брр!* (відраза або змерзлість), *ура!* (радісний захват), *фу!* (огида). Вигуки притаманні усному розмовному мовленню, художнім діалогам, вони є універсальними для більшості мов, хоча звучання та написання їх різне (*ох* – *oh*,

ай – *ouch*, *xi-xi* – *hee-hee* тощо). В українській мові є колоритні народні вигуки (*йой, гей, ну*), які виконують важливу комунікативну функцію – сигналізують про емоційну реакцію співрозмовнику [14, с. 90]. В англійській мові систему традиційних вигуків доповнюють сучасні міжвигукові утворення типу *eww* (огода), *aww* (розчулення), поширені в інтернет-спілкуванні. Отже, вигукова лексика – це найпряміший вербальний спосіб передати емоцію, часто без граматичної оформленості речення.

Окремо слід відзначити роль *розмовно-сленгової та ненормативної лексики* у вираженні емоцій. У неконтрольованому емоційному пориві люди нерідко вдаються до лайки або жаргонізмів, оскільки такі слова мають сильний експресивний заряд. Соціолінгвісти фіксують, що в українському міському молодіжному мовленні питома частка сленгових висловів і нецензурних вставок дуже висока, причому вони виконують і емоційно-експресивну, і ідентифікаційну функцію групової солідарності [48, с. 148]. Психолого-культурологічний аналіз свідчить, що молодь часто нецензурно лається, щоб показати свій стан (роздратування, обурення) або «крутість», відчуття свободи від норм [56, с. 282]. З точки зору мовної системи, лайливі слова – такий самий засіб емоційної експресії, як і вигуки, але з негативним соціальним маркуванням. В англійській мові ситуація подібна: існує багато табуйованих слів для вираження злості чи фрустрації, і, як показують дослідження, вживання цих слів (наприклад, вигук *shit!* при болю) навіть може мати певний фізіологічний ефект полегшення болю завдяки вивільненню емоційної напруги [86, с. 47]. Втім, надмірна експлуатація ненормативної лексики збіднює мовлення, тому фахівці з комунікації радять опановувати ширший репертуар цензурних засобів для вираження сильних почуттів [1, с. 9]. Замість лайки можуть бути використані евфемізми (*йоли-пали!*), гумористичні перифрази (*ніти далеко і надовго* – прозорий натяк на грубе побажання) або інші прийнятні емоційні коди.

Граматичні засоби. На рівні граматики емоційна оцінка реалізується через спеціальні форми слів і конструкції речення. В українській мові надзвичайно важливу роль відіграють *словотвірні засоби* вираження емоційності –

зменшувально-пестливі та збільшувально-згрубілі суфікси, префікси суб'єктивної оцінки. Дослідниця Л.Б. Шутак відзначає, що система словотворчих формантів сучасної української мови чітко структурує категорію суб'єктивної оцінки [62, с. 3]. Суфікси *-очк-*, *-еньк-*, *-ечк-* тощо додають значення ніжності, малого розміру або зневажливої фамільярності (*дівчинка* – нейтр. маленька дівчина; *дівчинонька* – пестливе з любов'ю; *дівчисько* – згрубіла зневага). Префікси типу *най-* або *же-* можуть підсилювати ознаку: *найгарячіший привіт* (емоційне підкреслення найвищого ступеня), *отакий же хитрюга!* (*же* – емоційне обурення). Комбінація префіксів і суфіксів дає цілу гаму відтінків: порівняймо, *плач* – нейтрально, *заплакати* – дія, *плакати собі* – довготривалість із відтінком жалісливості, *розплакатися* – початок інтенсивного плачу, *сплакнути* – трохи поплакати, *наплакатися* – виплакати вдосталь і заспокоїтися [62, с. 45]. Як бачимо, українська граматики дозволяє гнучко виражати емоційні нюанси через внутрішню структуру слова. В англійській мові ресурсів словотвору для емоційної оцінки значно менше – переважно це суфікси суб'єктивної оцінки типу *-y/ie* (*dearie, sweetie* – лагідні звертання) та префікс *super-* чи *ultra-* для підсилення (*super-happy*). Загалом англійська передає емоційні відтінки більше лексично (окремими словами *very, extremely, damn* і т.д.), тоді як українська може вкласти оцінку у форму слова.

На синтаксичному рівні найпомітнішим засобом є **окличні речення**. Оклична інтонація та відповідний знак оклику на письмі сигналізують підвищену емоційну експресію висловлювання. За спостереженнями Н. Ковальської, окличні речення є «вищим проявом емоційної експресії» навіть у таких стриманих жанрах, як економічний дискурс [26, с. 284]. В аналітичних статтях чи новинах економічної тематики окличні конструкції рідкісні, але їх поява одразу вказує на сильну авторську емоцію – здивування, обурення, захоплення (напр.: «*Ціни стрімко полетіли вниз – економіка відроджується!*») – радісний пафос) [26, с. 285]. В художніх і публіцистичних текстах окличні речення живляються значно частіше, формуючи емоційний тон оповіді. Англійська мова також широко використовує окличні речення (*What a wonderful world!; How dare*

you!), при цьому суворі правила пунктуації англійської передбачають ставити знак оклику тільки при справді сильній емоції, тоді як українські автори інколи зловживають окликом для підкреслення важливості навіть без явно вираженого почуття.

Ще один граматичний спосіб – це **інверсія та порядок слів**. У вільному словорядку української мови перестановка слів може слугувати для актуалізації емоційно значущого елемента. Наприклад, нейтральне речення *Він мені це сказав* можна перетворити на емоційно забарвлене *Сказав він мені це!* – де незвичний порядок передає обурення або подив мовця. Англійська, маючи фіксованіший порядок слів, досягає подібного ефекту через інші конструкції: «*Never have I been so insulted!*» (інверсія після негативного прислівника підкреслює емоцію обурення) або «*It is fantastic, this movie!*» (додатковий член речення в кінці слугує емоційним підсиленням). Таким чином, і в українській, і в англійській синтаксис може бути засобом вираження оцінки – через порядок слів, еліптичні конструкції, повтори. **Повтор** – це окремий прийом: дублювання слів або структур підсилює експресію (*дуже-дуже вдячний; never, never, never give up*). Повторення може вказувати і на інтенсивність почуття, і на його тривалість.

Синтаксична експресивність тісно переплітається з **інтонацією**. На письмі інтонація передається розділовими знаками (оклики, знаки питання, трикрапки) та графічними виділеннями (курсив, капслок, емодзі у неформальному спілкуванні). В українській мові питальне речення може виступати у ролі риторичного окличного: *Хіба я можу мовчати?!* – де питальна форма граматично виражає емоційну неможливість мовчати. В англійській подібно: «*Isn't it amazing?!*» – радше вигук захоплення, ніж справжнє питання. **Риторичні питання**, використання **часток** (*же, то, он як*), вставних фраз типу *кажу ж тобі* – всі ці синтаксичні і просодичні засоби забарвлюють речення суб'єктивними емоціями мовця [14, с. 91].

Зіставляючи українську та англійську мови, можна відзначити як спільні риси, так і відмінності у використанні лексико-граматичних засобів для реалізації емоційної оцінки. Спільним є наявність багатьох рівнів вираження: від окремого

слова до цілого речення. В обох мовах є набір базових лексем на позначення емоцій, є подібні граматичні конструкції (окличні, риторичні питання), є стилістичні прийоми (метафори, фразеологізми) для передачі оцінного ставлення. Водночас, *українська мова* більш активно користується *морфологічними засобами*: багатством суфіксів та словотворчих моделей, що дозволяють «тонко налаштувати» емоційне забарвлення слова [62, с. 12]. *Англійська мова* натомість тяжіє до *аналітичного вираження* емоційної оцінки – через додавання окремих слів-модифікаторів (*very, absolutely, really, damn*) або через фразові конструкції (*with all my heart, from the bottom of my soul*). Перекладацькі студії підтверджують ці відмінності: перекладаючи з української, англомовні перекладачі іноді змушені розгорнути один емоційно забарвлений український суфікс у цілий описовий зворот англійською [8, с. 12]. Приміром, пестливе звертання *донечко* в англомовному тексті може передаватися як *my dear daughter*, оскільки прямого відповідника з таким самим відтінком немає. Навпаки, англійські ідіоматичні вирази емоційності іноді не мають точного українського еквівалента і потребують описового перекладу з поясненням оцінки, що міститься між рядків [8, с. 15]. Наприклад, *to feel blue* – дослівно «почуватися синім» – українською перекладають як *смуток огорнув*, додаючи слово, що прямо вказує на емоцію.

Окрім власне мовних, у реальному спілкуванні велике значення мають *паралінгвістичні* засоби: міміка, жести, тон голосу. Вони підсилюють або іноді замінюють вербальну емоційну оцінку. Психолінгвістичні дослідження показують, що реакції людей на емоційні сигнали співрозмовника часто автоматичні – скажімо, ми можемо несвідомо посміхнутися у відповідь на чужу усмішку або спохмурніти, бачачи сердите обличчя [71, с. 29]. Це означає, що емоційна інформація передається багатоканально, і мова – лише один із каналів. Проте у письмовому тексті чи формальному мовленні саме лексико-граматичні засоби беруть на себе всю вагу вираження емоцій і оцінок. Тому їхнє вивчення є важливим як для лінгвістів, так і для психологів, що досліджують комунікацію. Навіть в методиках дослідження мовленнєвої діяльності враховується емоційний

чинник: так, розробляючи тести на мовленнєву компетенцію, дослідники мають зважати не лише на когнітивні, а й на емоційні аспекти сприйняття питань і взаємодії дослідника з респондентом [83, с. 5]. Наприклад, дружні або, навпаки, напружені стосунки між інтерв'юером і учасником можуть вплинути на щирість емоційно забарвлених відповідей. Отже, емоційна оцінка пронизує усі рівні мовленнєвої діяльності – від вибору слова до стилю спілкування.

Таким чином, українська та англійська мови мають розгалужену систему лексичних і граматичних засобів для передачі емоційної оцінки. До лексичних належать назви емоцій, оцінні прикметники й іменники, вигуки, фразеологізми, сленг тощо; до граматичних – словотвірні форманти суб'єктивної оцінки, окличні та питально-риторичні конструкції, інтонаційні засоби виокремлення важливого. Українська мова широко вживає афікси та варіативний порядок слів, щоб додати суб'єктивно-емоційних відтінків, тоді як англійська покладається більше на аналітичні виразні засоби (інтенсивні прислівники, допоміжні слова, фразові кліше). Попри структурні відмінності, обидві мови здатні точно передавати найтонші нюанси почуттів – було б лише вміння мовця доречно добирати з багатой скарбниці мовних засобів ті, що найкраще відповідають його емоційному стану і комунікативній меті.

Висновки до Розділу 1

Аналіз наукових праць з питання емоційності як лінгвістичної категорії в контексті лексико-граматичних та дискурсивних аспектів дозволив сформулювати такі узагальнення. Дискурс розглядається як форма мовленнєвої діяльності, яка виходить за межі тексту й охоплює комунікативну ситуацію, наміри мовців, контекст та інші позамовні чинники. Діалогічний дискурс, будучи найбільш динамічним і міжособистісним різновидом дискурсу, фіксується у діалогічному тексті, що відображає особливості реального мовленнєвого обміну з урахуванням його прагматичних і структурних параметрів.

Семантико-прагматичне розмежування понять «емоційність», «емотивність» та «експресивність» дає підстави розглядати їх як взаємопов'язані, але функціонально самостійні категорії. Емоційність є ширшою характеристикою мовлення, що стосується загального емоційного тла, емотивність виявляє цілеспрямовану комунікативну дію, а експресивність позначає ступінь інтенсивності й стилістичного маркування мовного вираження. Їхнє чітке розмежування сприяє точному аналізу емоційного впливу в комунікації.

Систематизація підходів до типологізації емоцій в межах психолінгвістики та психології свідчить про багаторівневу природу емоційних реакцій людини. Емоції класифікуються за валентністю, тривалістю, інтенсивністю, адаптивною функцією. Емоційні процеси є невід'ємною частиною мовної діяльності, оскільки вони впливають на формування, вибір та інтерпретацію мовленнєвих засобів, а також беруть участь у побудові інтенційної структури висловлення.

Розгляд лексико-граматичних засобів реалізації емоційної оцінки в українській та англійській мовах засвідчує, що обидві мовні системи пропонують широкий спектр можливостей для вербалізації емоцій. Основні лексичні засоби включають емоційно та оцінно забарвлену лексику, фразеологізми, вигуки, модальні слова. Граматичні – синтаксичні конструкції, частки, інтонацію, порядок слів, часи й модальні дієслова. Вибір і поєднання цих засобів визначаються комунікативним наміром та типом емоції, яку слід передати.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ДІАЛОГІЧНІЙ МОВІ

2.1 Лексико-семантичні групи емоційних слів

У цьому розділі проаналізовано лексичні засоби вираження емоційної оцінки в англomовному та україномовному діалогічному мовленні. Матеріалом дослідження слугують два подкасти: англomовне інтерв'ю акторки Емми Вотсон у програмі «*On Purpose*» із ведучим Джеєм Шетті (2025) та україномовна бесіда з артистом Андрієм Данилком у «*Цейво Подкаст*» (випуск №19, 2025). Обидва подкасти мають форму діалогу «ведучий–гостя», що забезпечує природне розмовне середовище, насичене спонтанними емоційними реакціями. Англійський сегмент триває близько 2 годин (понад 17 тис. слів), український – майже 2 години (близько 15 тис. слів). Такий обсяг матеріалу є достатнім для виявлення лексичних механізмів вираження емоцій у обох мовах.

Методика дослідження передбачає якісний аналіз транскриптів із фокусом на словникові одиниці, що передають емоційну оцінку – тобто позитивне або негативне ставлення, почуття, оцінні судження, емоційні реакції мовців. Спочатку здійснено відбір лексичних одиниць із яскраво вираженою емоційною семантикою (прикметники, прислівники, іменники та дієслова, що позначають емоції чи оцінки: *happy, love, hate, страшний, радість, ненавидіти* тощо). Далі ці одиниці згруповано за лексико-семантичними групами (наприклад, слова радості, гніву, страху, тощо) для зіставлення двох мов (підрозділ 2.2). Наступним кроком було дослідження явищ синонімії та антонімії у сфері емотивної лексики, а також виявлення метафоричних виразів, що слугують передаванню емоцій (підрозділ 2.3). Наостанок проаналізовано інтенсифікаційні засоби – слова або конструкції, що підсилюють емоційне забарвлення висловлювань (підрозділ 2.4).

У процесі аналізу застосовано елементи контекстуального та компонентного аналізу: враховано ситуацію спілкування (неформальне інтерв'ю, де емоції виражаються відкрито), статус мовців (знаменита гостя та комік-гостя) і прагматичну функцію емоційних висловлювань. Всі приклади наводяться мовою оригіналу зі збереженням розмовних особливостей (неформальна лексика, вставні слова, тощо) і супроводжуються таймкодами в форматі [Автор 2025, гг:хх:сс] для точності посилання на джерело. Лексичні одиниці, що становлять інтерес для аналізу, виділено **жирним** шрифтом, цитати подано *курсивом*. Такий підхід дозволяє зіставити засоби вираження емоційної оцінки в англійській та українській діалогічній мові та виявити як спільні риси, так і відмінності.

Наприкінці кожного підрозділу сформульовано стислий висновок, що узагальнює результати аналізу. Запропонована методика забезпечує послідовний перехід від опису емотивної лексики до інтерпретації її функцій у мовленні двох різних мов. Це створює цілісну картину лексичних механізмів вираження емоційної оцінки та ґрунт для подальших зіставних висновків.

Емоційно забарвлена лексика діалогічного мовлення охоплює широкий діапазон семантичних груп – від слів радості та любові до слів гніву, страху і відрази. В межах обраного матеріалу виокремлено кілька основних лексико-семантичних груп емоційних слів, спільних для англійської та української мов. До них належать: **позитивні емоції** (радість, задоволення, любов, захоплення тощо), **негативні емоції** (гнів, ненависть, образа, смуток, страх тощо), а також слова, що виражають **здивування** або **шок**. Нижче подано класифікацію цих груп із прикладами з обох подкастів (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Семантичні групи емоційно забарвленої лексики в англійському та українському діалогічному мовленні

Семантична група	Приклади (англійська мова, подкаст 91)	Приклади (українська мова, подкаст 90)
Радість, задоволення	happy , joy, fun, <i>I'm so happy for you</i>	радий, щасливий (не вжито явно, але імпліцитно присутнє), <i>мене це захопило</i> (ентузіазм)
Любов, прихильність	love , <i>I love you guys</i> , beloved, grateful	любов, любити, мамина любов, дуже полюбили (аудиторія)
Гумор, сміх	funny, laugh , <i>It's funny</i> (ironic tone)	смішно, кумедний, було дуже смішно, усі сміються
Сум, жаль	sad, upset, hurt , <i>What's so sad, painful</i>	сумний, сумно (неявно), <i>мені було дуже жалко</i> (прикро, жаль)
Гнів, відраза	angry, hate , <i>I hate that, disgusted</i>	злий, ненависть, я ненавиджу, терпіти не можу (не люблю зовсім)
Страх, тривога	fear, scared , <i>one of the scariest things</i>	страх, лякатися, це жах (жах), всі були в шоці (переляк)
Здивування, шок	surprised , <i>Oh my God, can't believe it</i>	здивування, шок, О Боже (О Господи), я в шоці

Як видно з таблиці, в обох мовах наявні лексеми, що покривають основні типи емоційних переживань. Розглянемо детальніше ці групи та проілюструємо їх використання прикладами із транскриптів.

Позитивні емоції (радість, задоволення, любов, захоплення). Англійський подкаст містить значну кількість слів, що виражають радість, щастя або загальне задоволення. Емма Вотсон говорить про щастя прямо, ставлячи собі

запитання про власну задоволеність життям: – «*I had to admit to myself that I wasn't happy*» [91, 00:00:12]. У цій фразі лексема *happy* передає стан щастя або його відсутність (через заперечення *wasn't*). Ведучий Джей Шетті також використовує позитивно забарвлену лексику ввічливості й вдячності, вітаючи гостю: – «*I'm so grateful that you're here*» [91, 00:00:19]. Слово *grateful* (вдячний) виражає позитивну емоцію вдячності. У діалозі неодноразово звучать слова захоплення та радості стосовно різних явищ: «*I think what I love about it is the intimacy of it*» [91, 00:05:38] – тут Емма використовує *love* у значенні «дуже подобатися», описуючи своє захоплення форматом подкастів. В її мовленні взагалі переважають м'які позитивні оцінки: *beautiful* (прекрасний) щодо сказаного раніше, *wonderful* (чудовий) тощо.

В українському подкасті також наявні лексеми радості та задоволення, хоч їх вжито дещо інакше з огляду на інший характер розмови (більш гумористичний). Андрій Данилко менше говорить про власне щастя, проте висловлює захоплення і радість через опис переживань. Наприклад, згадуючи свій перший успіх на сцені, він каже: «*мене так захопила ця енергетика, оце що зал сміється*» [90, 00:12:00]. Дієслово **захопила** передає сильне позитивне почуття захоплення (енергія залу «захопила» його, тобто полонила, надихнула). Тут бачимо вплив емоцій публіки (сміх залу) на емоційний стан мовця. Іншим проявом радості є гумор – центральний елемент українського подкасту. Часто вживається слово **смішно** і спільнокореневі: – «*Було реально дуже смішно...*» [90, 00:30:00] – ведучий або гість таким чином оцінює кумедність ситуації. Емоція задоволення/веселощів також передана словами «*веселе*», «*кумедний*», хоча переважає розмовне «*смішно*». Любов та приязнь в українській бесіді фігурують переважно в контексті згадок (наприклад, **любов** матері: «*мамина любов*» згадується як одна з визначальних речей у дитинстві артиста [90, 00:18:30]. Крім того, обговорюючи відданість фанатів, співрозмовники використовують лексеми на позначення прихильності: «*вони мене зразу дуже полюбили, їм це було смішно*» [90, 00:55:00], де **полюбили** означає «почали любити / дуже сподобався». Отже, позитивна емотивна лексика

присутня в обох діалогах: англійське мовлення прямо називає щастя та задоволення, українське – через опис гумору та захоплення публікою, хоча і та, і та передають позитивні почуття.

Негативні емоції (гнів, ненависть, відраза, образа, страх, смуток). В мовленні героїв подкастів також наявні слова зі значенням негативних переживань. Емма Вотсон відверто розповідає про непрості емоційні стани: смуток, страх, розчарування. Уже на початку інтерв'ю вона характеризує момент усвідомлення свого неблагополуччя як один з найстрашніших кроків: – «...*to admit to myself that I wasn't happy was one of the scariest things I've ever had to do*» [91, 00:00:15]. Тут прикметник **scariest** («найбільш страшний») відображає інтенсивний страх і тривогу перед зміною у житті. Часто звучить лексика смутку і болю: «*What's so sad...*» – ведучий і гостя обговорюють сумні аспекти суспільних явищ. Емма використовує слова *pain, painful* для опису емоційного болю: – «*I found the rejection really painful*» [91, 00:35:13] (відмова була для неї «дійсно болючою»). Негативна оцінка чогось може передаватися і розмовними синонімами «погано»: *awful, terrible, sucks*. Наприклад, описуючи свою прикру пригоду з водінням, вона відтворює реакцію друзів: – «*This is awful. It sucks*» [91, 00:06:25]. В даному уривку обидва слова (**awful, sucks**) виражають сильне несхвалення, розчарування, відразу до ситуації. Слово **hate** (ненавидіти) теж з'являється, хоча і не часто, в основному в гіпотетичному плані (обговорення, чи «робить слава людей щасливими, чи вони можуть зненавидіти це»). Загалом англійська діалогічна мова характеризується доволі прямим називанням негативних емоцій – *scared, sad, painful, hate, hurtful* тощо – особливо коли мова про внутрішні почуття мовця.

В українському подкасті негативно забарвлена лексика вживається більш експресивно та переважно щодо зовнішніх об'єктів (ситуацій, речей), часто у гумористичному або гіперболізованому ключі. Андрій Данилко зі сміхом згадує дитячі відрази та страхи, використовуючи дуже сильні слова: **ужас** і **жах** (синоніми «жахливий, огидний»). Описуючи нелюбиму їжу з дитсадка, він кілька разів повторює: – «...для мене був ужас... ця пінка, какао – це жах» [90,

00:01:00]. Тут обидва слова (росіянізм ужас і український відповідник жах) вжито як емоційні вигуки відрази. Посилює негатив і дієслово ненавиджу: «*я ненавиджу ... цю пінку*» – відверте вираження сильного неприйняття. Таким чином, уже з перших хвилин розмови гість колоритно демонструє негативну емоційну оцінку через лексику відрази. Надалі в подкасті використовуються й інші негативні оцінні слова: нудьга/скука (нудьга) щодо рутинних речей, образа (мається на увазі, коли згадують про людей, що його критикували). Важливим концептом є ненависть у складі вислову «**любов-ненависть**», яким Данилко характеризує стосунки публіки зі своїм персонажем: – «...у нас завжди була **любов-ненависть**» [90, 00:45:00]. Цей вислів вказує на одночасне співіснування і позитиву, і негативу (амбівалентність емоцій), але компонента ненависть однозначно є найсильнішим словом на позначення гніву/відрази. Щодо емоції гніву, прямих слів типу «**злий**» майже не звучить – швидше мовці описують гнів через «наїзд», «критику» тощо, але є конструкції на кшталт «*мене продавці боа возненавиділи*» [90, 01:10:00] – «мене **зненавиділи** продавці боа», що свідчить про використання лексеми **ненавидіти** в різних формах.

Страх і тривога виражаються в українській бесіді переважно через слова «*жах*», «*переляк*», а також через опис реакцій («*в шоці*»). Наприклад, обговорюючи неочікувані ситуації, ведучий жартома каже: «*всі були в шоці*», вживаючи розмовний зворот для позначення крайнього здивування чи переляку. Цікавим є те, що слово **жах** використовується як універсальна негативна оцінка (і страх, і відрази): для Данилка «жах» – це і неприємний смак їжі, і одночасно синонім до «дуже погано/страшно». Отже, у порівнянні з англійською, де різні слова чіткіше розрізняють «страшний» (*scary*), «огидний» (*disgusting*), «сумний» (*sad*), українська розмова більше спирається на кілька яскравих універсальних слів (ужас, жах, ненавидіти) та фразеологізмів (*терпіти не можу*) для вираження спектру негативних емоцій.

Здивування та шок. Окремо варто відзначити лексику, що передає емоції здивування, подиву або шоку, оскільки вона теж виконує емоційно-оцінну функцію. В англійському діалозі такі емоції зазвичай виражені через вигуки та

інтонацію. Джей Шетті реагує на деякі одкровення Емми фразами на кшталт «*Really?*» (Справді?) – коротке запитання, що передає здивування, або ж емоційний вигук «*Oh my God*» [91, 00:06:12], коли чує про ситуацію з водійським посвідченням. Вигук *Oh my God* – звичайний для англійської розмовної мови маркер подиву чи шоку, підсилює емоційність реакції. Також фраза «*I couldn't believe it*» («я не міг у це повірити») вживається ведучим для підкреслення неабиякого здивування почутим фактом.

В українському подкасті емоція здивування передається схожими засобами: вигуками та відповідною лексикою. Популярним є вигук «*О Боже!*» або «*О Господи!*», який виконує функцію, аналогічну *Oh my God*. Наприклад, у розпал бесіди Данилко театральню вигукує: «*О Господи, оце я так люблю...*» (починаючи жартівливу ремарку) – тут вигук **О Господи** слугує для експресії, хоча і вжитий у гумористичному тоні. Часто ведучий підкреслює неймовірність почутого словами «*не може бути*», «*серйозно?*». Сам Данилко, розповідаючи про курйози, міг вжити фразу «*я був в шоці*», описуючи свою реакцію (хоча частіше цю фразу вимовляє ведучий Василь Байдак, дивуючись історіям гостя). Вислів в шоці – розмовний еквівалент «шокований», виконує роль прикметника стану. Він активно використовується в сучасній українській розмовній мові і є російською калькою «в шоке», але є настільки поширеним, що носії сприймають його як стильову приналежність молодіжного сленгу українською. Таким чином, і англійська, і українська мови мають подібні механізми лексичного вираження подиву: через релігійні вигуки (*Oh God!* – *О Боже!*) та конструкції на позначення недовіри/шоку (*can't believe* – *не можу повірити; в шоці*).

Отже, обидва проаналізовані діалоги насичені емоційно забарвленою лексикою, яка охоплює ключові семантичні групи емоцій: радість, любов, гумор; сум і жаль; гнів, ненависть, відразу; страх і тривогу; здивування та шок. В англійському мовленні емоційні стани часто названі прямо і точно (напрямку «*happy*», «*scared*», «*painful*»), тоді як в українському – більш експресивно, через гіперболічні вигуки (*ужас, жах*) та фразеологічні звороти (*терпіти не можу, в шоці*). В обох випадках емоційна лексика відображає особистий досвід і культуру

мовців: англійська бесіда, більш рефлексивна, акцентує на внутрішніх почуттях (щастя та нещастя, психологічний біль), а українська, більш жартівлива, приділяє увагу емоціям у комунікативних ситуаціях (сміх, відраза до певних речей, подив від історій). В цілому, лексико-семантичні групи емоційних слів в обох мовах є співставними – вони демонструють універсальність базових емоцій людини, хоча й виражені різними мовними засобами.

2.2 Синонімія, антонімія та метафоричність як засоби вираження емоцій

Лексичні засоби вираження емоційної оцінки не обмежуються окремими словами – важливу роль відіграють відношення між словами (синонімічні ряди, антонімічні пари) та переносні значення. Синонімія дозволяє варіювати ступінь і нюанси емоцій, антонімія – протиставляти емоційні стани, а метафоричність – образно підсилювати виразність емоцій. Розглянемо, як ці механізми реалізуються в англійському та українському діалогічному мовленні на матеріалі подкастів.

Синонімія емоційної лексики. В обох мовах мовці послуговуються синонімами – близькими за значенням словами – щоб точніше чи експресивніше передати відтінки своїх почуттів. Англійський діалог демонструє це на прикладі негативних оцінок: Емма Вотсон, описуючи неприємну ситуацію, використовує одразу два синоніми підряд для підсилення: – «*This is awful. It sucks*» [91, 00:06:25]. Слова **awful** і **sucks** обидва означають «дуже погано, жахливо», але їх послідовне вживання підкреслює ступінь її невдоволення (фактично, повторення думки іншими словами надає вислову розмовної природності й емоційної інтенсивності). Інший приклад англійської синонімії – опис щасливого стану: «*I was so happy, I was really glad*» – гіпотетично міг би прозвучати, хоча у нашому матеріалі Вотсон частіше просто повторює слово **happy** або вдається до перифраз. Натомість ведучий уживає синонімічні вирази для підтримки контакту: «*That's wonderful... that's really beautiful*» – два різні прикметники

схожого позитивного значення, аби схвалити слова гості. Таким чином, в англійській розмові синоніми слугують або для емпатичного повторення (як у випадку *awful, sucks*), або для підкреслення нюансів (як *wonderful, beautiful*, де перше більш загальне «чудово», друге – «прекрасно/зворушливо» щодо змісту сказаного).

В українському діалозі синонімія емоційно забарвлених слів проявляється ще яскравіше, зокрема через змішування стилістичних рівнів та мов (літературні та розмовні, українські та російські відповідники). Андрій Данилко часто варіює близькі за змістом слова, щоб надати висловлюванню гумору або експресії. Показовим є випадок із *ужас* і *жах*, розглянутий вище: фактично, **ужас** (русизм) та **жах** – це синоніми, і в його монологі вони вживаються майже як дублети для підсилення: – «це для мене був **ужас**... це ... був якийсь **ужас**... це ... **жах**» [90, 00:01:00]. Надлишкове повторення синонімічних слів передає високий градус емоції (у даному разі – крайню огиду, сильне несприйняття ситуації). Інший приклад – вираження несхвалення через декілька схожих конструкцій: «не люблю», «терпіти не можу», «ненавиджу». У контексті розмови про нелюбиму їжу Данилко міг би обмежитись «я не люблю манну кашу», але він говорить «я її терпіти не можу», вводячи синонімічний фразеологізм до **ненавидіти**. Хоча пряме **ненавиджу** він теж уживає щодо згаданої пінки молока: – «я **ненавиджу**... особливо какао з пінкою» [90, 00:01:10]. Отже, замість одного нейтрального *не люблю* в українській бесіді маємо цілий ряд синонімічних виразів різної сили: *не люблю* < *терпіти не можу* ≈ *ненавиджу*. Це демонструє багатство розмовної синонімії для передачі градації негативної оцінки. Так само для гумору: **смішно** – базове слово, але йому на підміну приходять жаргонно-сленгові *сміхота*, *ржачно* (широко вживається у розмовній українській, як аналог «дуже смішно»). У подкасті звучить нормативніше **кумедний** та розмовне **веселий** в значенні «смішний» (напр.: «щось таке дурне веселе...» – опис жарту). Використання синонімів дозволяє уникнути одноманітності: ведучий, реагуючи на жарти гостя, чергує «це дуже смішно» з «мені смішно», «дуже кумедно» тощо. У підсумку, синонімія в українському діалозі більш експресивна, часто пов'язана з

переключенням на просторіччя або іншу мову для сильнішого ефекту (як *ужас* чи *ржачно*), тоді як в англійському – синоніми добираються здебільшого в межах літературного мовлення і служать тоншому нюансуванню або повтору думки.

Антонімія та контраст емоцій. Протилежні за значенням слова можуть вживатися поряд або в одному тематичному контексті, підкреслюючи контраст емоційних станів. В англійському інтерв'ю часто прослідковується протиставлення *happy* – *unhappy* (*not happy*). Емма рефлексивно співставляє ці стани: «*Are you really happy? ... I had to admit ... that I wasn't*» – тобто, **happy** ≠ *not happy* [91, 00:00:10]. Хоч прямого слова «unhappy» вона не вживає, конструкція *wasn't happy* фактично слугує антонімічним вираженням (нещаслива). Цей антонімічний зв'язок (*щасливий* – *нещасливий*) є стрижневим для першої частини розмови, де героїня ділиться усвідомленням власного дискомфорту попри зовнішні успіхи. Інший приклад – протиставлення *good* – *bad* у розмові про відчуття тривоги: Вотсон розмірковує, що адреналін може означати не тільки погане передчуття, а й позитивне збудження: – «*Maybe something really good is about to happen (instead of something bad)*» [91, 00:18:25]. Хоча другий полюс («bad») не озвучено повністю, він мається на увазі з попереднього контексту, тож **good** тут протиставляється уявному **bad**. Це тонкий спосіб використання антитези для зміни емоційного акценту (з тривоги на надію). У подальшій розмові Емма і Джей неодноразово звертаються до ідеї балансу протилежностей: наприклад, щодо ситуації з Дж.К. Ролінг вона каже, що не вірить у дихотомію «або-або», «*I just don't think these things are either or*», наголошуючи, що досвід був одночасно і позитивним, і негативним. Хоч це не поодинокі слова-антоніми, все ж концепція «*любов* ≠ *неприйняття*» проглядається між рядків.

В українському подкасті антонімія проявлена більш явно в мовленні ведучого, який структурує розповідь гостя через протиставлення минулого і сучасного, успіху і провалу тощо. Однак і сам гість часом вдається до прямого протиставлення для гумористичного чи експресивного ефекту. Яскравий

випадок – уже цитований вислів «любов-ненависть», де дві антонімічні емоції злиті в одне поняття. Сполучення **любов** і **ненависть** як антоніми використовуються Андрієм Данилком для опису ставлення різних людей до його творчості: «завжди була **любов** ≠ **ненависть**» [90, 00:45:00]. Такий риторичний прийом підкреслює контраст: його сценічний образ викликав або дуже позитивні почуття (любов), або різко негативні (ненависть), без середини. Інший приклад уживання антонімів – зіставлення **стерильний** ≠ **живий** у контексті гумору покоління. Данилко зауважує, що йому не до вподоби «стерильність» сучасної комедії, натомість подобається «щось живе, справжнє»: – «я ж не люблю ... *стерильність*... я люблю щось *таке живе*» [90, 00:15:00]. Тут антонімічна пара **стерильний** – **живий** (у переносному значенні: «штучний, безжиттєвий гумор» ≠ «живий, натуральний гумор») вжита для оцінки стилів. Ще одне класичне антонімічне протиставлення – **смішно** ≠ **не смішно**. У розмові про чужі жарти гість прямо говорить: «Ну мені не смішно» [90, 01:31:30], порівнюючи свій гумористичний смак з тим, що пропонують інші. Ведучий підхоплює: «нам *взагалі не смішно*» (про неякісні номери) – цим підкреслюється, що щось смішне чи несмішне – кардинально протилежні категорії для них. Антонімічні пари часто імпліцитно присутні і в побудові діалогу: скажімо, розповідь про «найгірший період» кар'єри Данилко (коли публіка кричала жарти наперед) контрастує з «найкращими моментами» (коли глядачі щиро сміялися та любили персонажа). Сам гість уживає суперлятив «*самий худший період*» [90, 00:20:00], маючи на увазі «найгірший» – це передбачає існування і протилежного «найкращого» періоду (який, до речі, теж згадується пізніше, коли говорять про Євробачення як вершину успіху). Таким чином, українська бесіда рясніє антонімічними концептами, які то названі прямо, то маються на увазі: *любов* ≠ *ненависть*, *смішний* ≠ *несмішний*, *кращий* ≠ *гірший*, *живий* ≠ *неживий* (*стерильний*). Це робить розповідь динамічною, побудованою на контрастах, що виразно передають емоційні оцінки (від захвату до розчарування).

Метафоричність у вираженні емоцій. Мовці обох подкастів широко застосовують метафори та інші образні засоби, аби описати свої відчуття.

Метафоричність надає емоціям більшої наочності, дозволяє порівняти абстрактні почуття з конкретними образами. В англійській бесіді Емма Вотсон часто пояснює свій емоційний стан через метафоричні аналогії. Один з перших прикладів – метафора інтерв'ю як шахової партії: – «*interviews to me felt a lot like chess*» [91, 00:03:00]. Вона порівнює процес інтерв'ю з грою у шахи, маючи на увазі постійну напружену продуманість кожного кроку і стрес. Ця метафора передає її тривожність та обережність під час спілкування зі ЗМІ: відчуття, ніби кожна репліка – хід у грі, де можна програти. Ще один метафоричний образ – «*keep walls up*». Розповідаючи про свій період ізоляції від публічності, Емма каже, що вона намагалася «*keep some walls up to feel safe*» [91, 02:08:00] – «тримати деякі стіни зведеними, щоб почуватися в безпеці». **Walls** (стени) тут метафорично означають психологічні бар'єри, кордони, які вона вибудувала навколо себе. Така метафора часто вживається в англійській для опису емоційної замкненості, і Вотсон інтуїтивно використовує її, щоб проілюструвати свій захисний механізм. Крім того, Емма вдається до метафори **gift** (подарунок) для опису неочікувано позитивного наслідку важкого досвіду: – «*It was the biggest gift of my life... it brought me closer to people*» [91, 02:07:15]. Вона називає вимушену перерву в роботі «найбільшим подарунком», хоча спочатку це здавалося кризою – така метафора відображає зміну її емоційної оцінки, переосмислення негативу як позитиву. Надзвичайно образно Емма описує і свій болючий досвід у Голлівуді: «*Bone-breakingly painful*» [91, 00:34:48] – «біль, немов перелом кістки». Цей гіперболічно-метафоричний вислів поєднує фізичний біль (перелом) із психологічним, роблячи останній відчутним і зрозумілим. Таким чином, англійська співрозмовниця використовує низку метафор: від порівнянь (interview = chess) до образних прикметників (*bone-breakingly painful*), щоби яскраво донести свої емоційні стани. Це притаманно її стилю – інтелектуально й образно осмислювати свій досвід.

Український подкаст так само містить метафоричні вислови, хоча більшість з них мають розмовний і гумористичний відтінок. Одна з ключових метафор – вже зазначена «*очі горять*», хоч вона звучить не дослівно, а радше

імпліцитно через опис гостей подкасту (їх «очі горять від улюбленої справи» – слоган програми). У самому діалозі близьким є момент, коли ведучий каже про молодих науковців: «у них *очі горять*» – тобто вони сповнені пристрасті. Стосовно Данилка можна сказати, що в його очах теж «горить» артистична пристрасть, коли він згадує сцену, хоча прямої фрази не було, але він каже про *енергетику залу*, що його *захопила* – фактично це споріднена метафора (енергія зали уособлена, вона «хапає» артиста, як жива істота). Цей приклад ми вже наводили: – «*мене захопила ця енергетика... зал сміється*» [90, 00:12:00]. Енергетика постає як щось відчутне, майже матеріальне, що може захопити людину – яскравий зразок метафоричного осмислення емоцій (ентузіазму, натхнення від публіки). Українська розмова взагалі багата на народно-розмовні метафори і порівняння: Андрій Данилко описує свій шок від популярності своїх аудіокасет так: «*ми як притрушені йдемо...*» [90, 00:20:00], тобто ошелешені, приголомшені, ніби по голові сипнули борошном чи попелом. Слово *притрушені* тут – розмовний метафоричний епітет, що змальовує стан повного подиву і розгубленості. Ця колоритна метафора передає емоційний стан настільки образно, що не потребує додаткових пояснень: слухач уявляє двох «притрушених» хлопців, що йдуть ринком, не вірячи своїм очам (мова про те, як на базарі повсюди грали його пісні з піратських касет, а сам він не очікував такої слави). Інший метафоричний засіб – фразеологізми, які теж є часто метафоричними за природою. Наприклад, вже згадане «*терпіти не можу*» – це ж метафора терпіння як фізичної дії (терпіти = витримувати, тримати тягар), що в переносному значенні означає «дуже не люблю». Данилко вживає цей зворот, щоб підкреслити свою нелюбов, хоча дослівно про терпіння не йдеться. Крім того, у подкасті трапляються гумористичні порівняння на кшталт: «*на вкус, як самогонка, в яку кинули Nescafé*» – порівняння смаку бренді з самогоном з кавою (саркастична метафора для негативної оцінки напою). Хоч це не про емоцію мовця, але про його оцінку предмету (бренді) – теж емоційно-оцінний вислів через метафору. Загалом, українська сторона активно користується метафорами, які часто взяті з побутового або фольклорного досвіду: *очі горять, тримати*

марку, дати джосу (останнє означає «дати жару, відірватися», вжито жартома щодо виступів). Такі вислови роблять мову багатшою і передають емоційні стани не прямолінійно, а образно.

Отже, синонімія, антонімія та метафоричність суттєво збагачують вираження емоційної оцінки у діалогічному мовленні обох мов. Англійські мовці використовують синоніми переважно для емпатичного повторення та точнішої характеристики (наприклад: *awful sucks, beautiful wonderful*), тоді як українські – часто для підсилення експресії, залучаючи розмовні та запозичені еквіваленти (*жах, ужас, не люблю терпіти не можу*). Антонімічні пари слугують у мовленні засобом контрасту: англійська мова частіше імплікує протилежність (*happy ≠ not happy, good ≠ bad*), тоді як українська прямо протиставляє поняття (*смішно ≠ не смішно, любов ≠ ненависть*), підкреслюючи крайнощі емоційних оцінок. Метафори й образні вислови надають емоціям наочності: англійські спікери вдаються до інтелектуальних метафор (інтерв'ю = *chess*, емоційний захист = *walls*, дар Божий = *gift*), українські – до яскравих розмовних образів (захопила енергія залу, йти як притрушений, очі горять). У результаті і синонімія, і антонімія, і метафоричність підвищують експресивність діалогів, дозволяючи мовцям точно передати складні відтінки свого емоційного стану, зробити мовлення більш живим і переконливим для слухача.

2.3 Порівняння інтенсифікаційних засобів у двох мовах

Інтенсифікаційні засоби – це слова або вирази, що підсилюють, посилюють ступінь вираженої емоції або оцінки. У розмовному мовленні вони надзвичайно важливі, оскільки дозволяють гнучко регулювати силу висловленого почуття (наприклад: *дуже смішно, very happy*). Англійська та українська мови володіють розгалуженою системою інтенсифікаторів, проте їхній характер і частотність вживання можуть відрізнитися. Проаналізований матеріал подкастів дає змогу порівняти інтенсифікаційні засоби обох мов у живому діалогічному мовленні.

Інтенсифікатори в англійському діалогічному мовленні. Англійські мовці активно використовують як окремі прислівники-інтенсифікатори, так і синтаксичні конструкції для підсилення емоційної оцінки. Найпоширенішими є прислівники *very, really, so, too, pretty* (в значенні «доволі», «справді»), *extremely, absolutely* тощо. В подкасті з Еммою Вотсон чуємо ці інтенсифікатори в різних ситуаціях. Наприклад, для підкреслення вдячності ведучий каже «*I'm so grateful...*» [91, 00:00:19], де **so** (так/настільки) підсилює ступінь вдячності. Сама Емма, описуючи позитивний досвід, вживає **really**: «*It's really personal, intimate time*» [91, 00:05:38] – «це дійсно особистий, інтимний час», – інтенсифікатор **really** надає вагомості твердженню. Коли мовець погоджується або виражає приємність, часто звучить **so much** або **really**: «*Thank you, that's really nice*» [91, 00:35:37].

Особливо показовим є вживання повторених інтенсифікаторів або їх комбінування: Емма згадує «*very, very structured life*» (буквально «дуже-дуже структуроване життя») – подвійне **very** підкреслює надзвичайну впорядкованість її життя раніше. Крім того, вона застосовує розмовний інтенсифікатор **pretty** в значенні «доволі, значно»: «*I was pretty sure...*» (я була цілком/доволі впевнена). Такі помірні підсилювачі, як **pretty**, характерні для розмовної англійської і часто пом'якшують категоричність, але все одно інтенсифікують характеристику (в даному разі впевненість). Ведучий, зі свого боку, використовує сленгове **a hundred percent** («сто відсотків») як еквівалент «абсолютно, цілком згоден» – це також інтенсифікація згоди. Наприклад, «*A hundred percent. I think everyone tries to be authentic...*» [91, 00:04:20], – фраза **A hundred percent** слугує для максимального підтвердження попередньої думки співрозмовника (тобто «на всі сто згоден»). Ще один спосіб підсилити емоцію в англійській – суперлативні конструкції: «*the most painful thing*», «*one of the scariest things*». Вотсон говорить «*one of the scariest things I've ever had to do*» [91, 00:00:15], використовуючи форму найвищого ступеня (**scariest**) для підкреслення екстремального рівня страху. Аналогічно, «*the biggest gift of my life*» – метафорично «найбільший дар мого життя», де **biggest** також суперлатив, що посилює значення. Отже,

англійська мова пропонує багату палітру інтенсифікаторів: від простих **very/really** до розмовних зворотів типу *a hundred percent*, і всі вони активно присутні навіть у відносно формальному форматі інтерв'ю. Це надає мовленню експресивності і допомагає точно передати градацію емоцій (наприклад: *so happy, absolutely happy* – різні рівні щастя).

Інтенсифікатори в українському діалогічному мовленні. Українська розмовна мова так само має свої засоби підсилення емоцій. Найпоширеніший універсальний інтенсифікатор – це слово **дуже**. В подкасті з Андрієм Данилком слово **дуже** зустрічається десятки разів, посилюючи різні прикметники і прислівники: «**дуже** смішно», «**дуже** багато», «**дуже** популярні», «**дуже** хотів» тощо. Наприклад, ведучий підтверджує жарт гостя: «*Це було дуже смішно*» [90, 00:15:00], або гість згадує реакцію публіки: «*вони мене зразу дуже полюбili*» [90, 00:55:00]. В обох випадках **дуже** виконує функцію, аналогічну **very/really** в англійській – індикує високий ступінь прояву ознаки (смішно до великої міри, полюбili сильно). Цікавим є те, що українські мовці можуть накопичувати інтенсифікатори: в нашому матеріалі трапляється «*реально дуже*». Слово **реально** (буквально «реально», калька з російського «реально») стало в сучасному молодіжному сленгу синонімом до «дуже/справді». Ведучий вживає: «*реально дуже смішно*» [90, 00:30:00], накладаючи два підсилювачі одразу. Така надмірність створює ефект гіперболи і підкреслює щирість: мовляв, «ну справді аж дуже смішно». Так само **реально** може стояти і окремо: «*мені реально було страшно*» – «мені справді (дуже) було страшно». Вживання **реально** як інтенсифікатора – порівняно нове явище усного мовлення, але в подкасті воно цілком природне, відбиваючи стиль молодого ведучого.

Крім **дуже** і похідних, українська має низку синонімічних прислівників для інтенсифікації: **надзвичайно, вкрай, чудово** (як оцінка), **аж занадто** тощо. У нашому матеріалі переважає розмовний стиль, тому високих книжних інтенсифікаторів майже немає. Проте є фразові: **аж**. Частка **аж** часто виступає підсилювачем перед числівниками або прислівниками: наприклад: «*мені аж страшно*» означає «мені настільки страшно, що аж...». Данилко в одному місці

каже «мене це дуже смуцало», міг би також сказати «мене аж смутило», хоча саме такого нема в записі – але **аж** вживається (наприклад: «аж підстрибнув від радості»).

Характерна риса української – використання префікса **най-** для утворення найвищого ступеня (*найкращий, найгірший, найстрашніший*). В розмові гість і ведучий вживають префікс **най-** рідко (частіше суржикове «самий»). Маємо згаданий приклад: «самий худший період» [90, 00:20:00], що по-нормативному **найгірший період**. Це якраз суперлатив, інтенсифікація негативної оцінки періоду як найгіршого. Ведучий також питає про «найбільші концерти», «найкращого друга» – запитання про крайні ступені. Таким чином, суперлативи у формі «самий + прикметник» або нормативний **най-** теж можна розглядати як інтенсифікацію до максимуму.

Окремо слід згадати інтенсивні вигуки та частки. В українській бесіді часто лунають частки типу **ну, же, отакій** – вони не завжди інтенсифікатори, часто виконують роль зв'язки чи смислових наголосів. Але інколи частка **так** може грати роль, аналогічну англійському *so*: «ти **так** смішно це розповів» – «ти **так** (дуже) смішно...». У нашому випадку Данилко говорить: «Оце **так** перехід!» (коментуючи різку зміну теми) – тут **так** = «ось це дійсно...». Це наближається до вираження здивування, але й інтенсифікує емоцію (іронічне захоплення: «ну й перехо!»).

Щодо негативних інтенсифікацій: крім уже згаданого «терпіти не можу» (еквівалент «*can't stand*», що сильніше за просто «не люблю»), в українській мові є сленгові підсилювачі типу **капец** або **піпець** (в розмові вони не прозвучали, можливо, з етичних міркувань, але це частий молодіжний сленг для «дуже погано/складно»). Натомість Данилко використовує літературніше «в мене травма» щоб показати екстремальний негативний ефект (травма – дуже сильне враження, гірше ніж просто «не сподобалося»). Також для підсилення емоції часто повторюється слово: «жах-жах» або «сміх сміхом» – подвоєння, проте в нашому матеріалі такого явного редуплікативу немає, лише повтор *ужас-ужас*.

Порівнюючи дві мови, можна зауважити, що українські мовці значно частіше вживають **дуже** (воно звучить майже в кожному розгорнутому висловлюванні у подкасті). Англійські ж мовці більш варіюють між **really, so, very** залежно від стилю: Джей Шетті, наприклад, частіше каже **so і really**, а **very** у більш серйозних моментах. Водночас англійська мова допускає накопичення інтенсифікаторів (*really, really, very very*), але це трапляється радше у неформальних зауваженнях. Українська ж легко поєднує **реально дуже**, не вважаючи це стилістичною помилкою у розмові. Цікаво, що деякі англійські інтенсифікатори перекладаються різними способами: наприклад: *so happy = такий щасливий* або *дуже щасливий*; *really happy = справді щасливий* чи *дуже щасливий*. У живому мовленні українці оберуть, найімовірніше, просто **дуже** в обох випадках, без тонкого розрізнення. Наш аналіз це підтверджує: у 91 є різниця між *so і really* інтуїтивна, а у 90 всюди «дуже».

Отже, інтенсифікаційні засоби широко представлені як в англійському, так і в українському діалогічному мовленні, проте їхні особливості різняться. В англійській мові спостерігаємо різноманітність окремих інтенсифікаторів (*very, really, so, pretty, absolutely, extremely*), а також використання повторів і стійких виразів (*a hundred percent*) для підсилення емоцій. В українській же головним «універсальним» підсилювачем виступає слово **дуже**, яке вживається надзвичайно часто і комбінується з іншими (наприклад: **реально**). Українські мовці також застосовують розмовні підсилюючі конструкції (*аж страшно, терпіти не можу, в шоці капець*) для передачі крайнього ступеня почуттів. Обидві мови використовують форму найвищого ступеня (англ. *-est/most*, укр. *най-* або розм. *самий*) як граматичний спосіб інтенсифікації. Загалом, англійське мовлення виглядає більш варіативним у виборі підсилювачів, тоді як українське – більш інтенсивним за рахунок повторюваного **дуже** і експресивних вигуків. Попри ці відмінності, функція інтенсифікаторів є спільною: вони дозволяють мовцеві градувати свою емоційну оцінку, роблячи акцент на її силі. Це додає діалогічному мовленню жвавості та допомагає краще передати слухачам ступінь переживань або ставлення до предмета розмови.

Висновки до Розділу 2

В межах матеріалу, побудованого на двох автентичних подкастах – англomовному інтерв'ю Емми Вотсон з Джейм Шетті та україномовній розмові з Андрієм Данилком у «Цейво подкаст», обидва дискурси продемонстрували природне, неінсценоване вживання емоційно забарвленої лексики у ситуації публічного, але неофіційного спілкування. Англomовний матеріал характеризується рефлексивністю, орієнтацією на саморозкриття, емоційним самоспостереженням та частим зверненням до власного внутрішнього стану (*happy / not happy, scariest, painful*), тоді як український матеріал репрезентує емоційність, яка народжується з оповіді, гумору й сценічного досвіду, з великою кількістю спонтанних коментарів, вигуків та повторів. Це створює дві різні комунікативні моделі: англійська – «пояснити, що я відчував», українська – «показати, як це було смішно/жахливо», причому в обох випадках джерелом емоції є особистий досвід мовця.

Структуру емоційної лексики в обох мовах утворюють зіставні семантичні зони: позитив (радість, вдячність, захоплення), негатив (відраза, гнів, смуток), емоції напруження (страх, сором, невпевненість) і реактивні стани (здивування, шок). В англійському дискурсі ці зони виражаються, як правило, через прямі номінації: *happy, grateful, painful, scary, beautiful, awful*, тоді як в українському – через експресивні, часто гіперболізовані одиниці: *ужас, жах, дуже смішно, в шоці, терпіти не можу*, а також через емоційні описи події (сміх залу, реакція глядачів). Українська розмовна мова у подкасті виявилася більш економною за кількістю різних лексем, але компенсувала це інтенсивністю та мовними комбінаціями, тоді як англійська продемонструвала ширше поле оцінної лексики для позначення тонких емоційних станів.

Емоційна виразність обох діалогів значною мірою забезпечується лексичними відношеннями – передусім синонімією й антонімією – та образними засобами. В англійській мові це насамперед синонімічні ряди *beautiful – wonderful – amazing, awful – sucks – painful*, а також приховані антонімічні

опозиції типу *happy – not happy, good – not good*. В українській мові емоція часто підсилюється саме через накладання синонімів різного походження й стилю: *ужас – жах – терпіти не можу – ненавиджу*, що дає ефект нарощення емоції. Антонімічні пари в українському матеріалі виражені пряміше: *смішно – не смішно, любов – ненависть, живе – стерильне*. В обох мовах активно працює метафоричність: англійська подає емоційні стани через інтелектуальні образи (*interviews felt like chess, walls up to feel safe, the biggest gift*), українська – через побутові й сценічні образи (*мене захопила енергетика залу, ми як притрушені йдемо, сміхова реакція*), що вказує на різні культурні джерела емоційного осмислення досвіду.

Підсилення емоційної оцінки в обох мовах ґрунтується на регулярному вживанні інтенсифікаторів, але способи їх реалізації різні. В англійській мові переважають *so, really, very, a hundred percent, one of the most...*, а також суперлативи (*the biggest, the scariest*) – вони дають можливість точно градувати ступінь емоції та залишатися в межах нейтральної норми. В українській мові функцію універсального підсилювача виконує *дуже*, яке легко комбінується з розмовними елементами (*реально дуже смішно, аж смішно, такий смішний*), а інколи й із просторіччям, що робить емоційну оцінку більш різкою й «живою». Для негативних емоцій українська використовує фразові інтенсифікатори на кшталт *терпіти не можу, в шоці*, які семантично дорівнюють англійським *can't stand, I was shocked*, але звучать експресивніше.

Таким чином, обидві мови мають розвинену систему лексичних засобів підсилення емоції, однак англійська більше спирається на ступеневі прислівники й суперлативи, тоді як українська – на повтор, гіперболу та розмовні конструкції.

РОЗДІЛ 3

ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЕМОЦІЙ В АНГЛОМОВНОМУ Й УКРАЇНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

3.1 Морфологічні показники емоційності

Вираження емоцій на морфологічному рівні відбувається шляхом **граматичних змін слова**, зокрема словотворчих афіксів та форм словозміни, що надають висловлюванню додаткового емоційно-оцінного забарвлення. Морфологічні показники емоційності охоплюють такі явища, як **демініутиви** (зменшувально-пестливі форми), **аугментативи** (збільшувальні форми), спеціальні суфікси й префікси, а також використання ступенів порівняння прикметників для підсилення емоційної інтенсивності. Наприклад, додавання афіксів може надавати словам відтінків ніжності, зневаги або гіперболізації почуттів[1]. У мовах зі складною словозмінною системою (як-от українська) подібні засоби особливо продуктивні; втім, навіть в аналітичній англійській мові деякі афікси виконують емотивну функцію. Морфологічні елементи, такі як суфікси оцінності чи пестливості, виступають маркерами ставлення мовця до предмета мовлення – позитивного (ласка, прихильність) або негативного (іронія, презирство).

В англomовному дискурсі морфологічні засоби емоційності менш розвинені, проте вони присутні. Англійська мова не має багатої системи словотворчих суфіксів для емоційних відтінків, але використовує інші морфологічні показники. Поширеним прийомом є **ступені порівняння прикметників** та прислівників, що слугують для вираження інтенсивності почуттів. Вищий ступінь чи найвищий ступінь порівняння може підкреслювати надзвичайну силу емоції – приміром, фраза «*one of the scariest things I've ever had to do*» [91, 00:00:20] (одна з найстрашніших речей, які мені доводилося робити) містить найвищий ступінь прикметника **scary**. Суфікс **-est** у **scariest** надає вислову граничної інтенсивності страху, підкреслюючи емоційне переживання

героїні. Дослідження підтверджують, що найвищий ступінь порівняння здатен посилювати емоційність висловлення і нерідко співвідноситься з негативною конотацією почуття (наприклад, *still more disappointed* – «ще більш розчарований» – підсилює негативну оцінку ситуації). Окрім ступенів порівняння, у сучасній англійській мові виявляються окремі **суфікси емоційної оцінки**. Зокрема, суфікс **-ish** може додавати відтінок зневажливості чи применшення, сигналізуючи несерйозне або критичне ставлення. Наприклад, слова *selfish* («егоїстичний») чи *childish* («дитячий» у значенні незрілий) містять **-ish**, що вказує на негативну оцінку риси або поведінки. Хоча англійська не настільки багата на демінутивні суфікси, вона використовує окремі **зменшені форми власних імен** та слів для емоційного ефекту (скажімо, *mommy* замість *mother*, *doggy* замість *dog*), проте ці форми здебільшого виражають близькість чи ніжність і є звичними для розмовного стилю. Натомість для підсилення емоційного змісту англійські мовці частіше вдаються до аналітичних засобів – інтенсивних прислівників (наприклад, *very*, *extremely*, *incredibly*) та лексичних одиниць, що передають емоцію, у поєднанні з нейтральними словами. Саме тому морфологічна емотивність в англійських діалогах проявляється відносно обмежено і тонко, у тіні лексичних та інтонаційних засобів.

В українському діалогічному мовленні морфологічні показники емоційності є надзвичайно різноманітними і продуктивними. Українська мова багата на **демінутиви** – суфіксальні форми, що вказують на менший розмір предмета або близькість, ласкавість у ставленні до нього. Зменшувально-пестливі іменники, прикметники й навіть дієслова активно використовуються для вираження теплих почуттів, іронії чи зневаги. Наприклад, у розмові Андрій Данилко, згадуючи свій перший заробіток, може вжити пестливу форму для грошей: «*Перший гонорар – сто гривень. Такі грошенятка, звісно, смішні, але тоді здавалося, що це багатство.*» [90, 00:12:00]. У цьому прикладі слово **грошенятка** – демінутив від «гроші» – підкреслює незначний розмір суми (дослівно «грошики»), причому з іронічним відтінком: мовець ніби поблажливо називає скромний заробіток пестливим словом, акцентуючи на своєму

нинішньому усвідомленні, що сума мізерна. Використання демінутивів надає висловлюванню емоційної теплоти або сарказму залежно від контексту та інтонації. Окрім пестливих суфіксів на позначення позитивних емоцій (наприклад, *-еньк-* у «маленький» → «малесенький», *-очк-* у «зоря» → «зорячка»), українська має і **аугментативні** суфікси для негативно-забарвленої оцінки чи гіперболи (наприклад, *-иськ-* у «будинок» → «будиночище», *-езн-* у «здоровий» → «здоровезний»). Такі форми підкреслюють зневажливе чи жартівливо-перебільшене ставлення мовця: порівняйте нейтральне «гроші» і експресивно-зневажливе *«грошища»*, що може вживатися для емоційного акценту на великих (або навпаки, несподівано малих) грошах. Таким чином, варіюючи словоформу за допомогою суфіксів, українські мовці точно передають своє ставлення – **лагідне** (*рученьки, дитятко*), **зневажливе** (*писок, дітлахи*), **жартівливе** чи **іронічне**. До морфологічних маркерів емоційності української також належать форми **кличного відмінка** при звертанні: звертання на кшталт *«людоньки»!* (пестливий вокатив від «люди») або *«Боже»!* (вокатив від «Бог») виступають вигуками, що передають здивування, розпач чи обурення. Наприклад, у моменти крайнього подиву герой може вигукнути: *«Людоньки, що робиться!»*, де звертання **ЛЮДОНЬКИ** (буквально «люди дорогі») через пестливий суфікс і форму кличного відмінка увиразнює емоційний шок. Отже, українська мова на морфологічному рівні пропонує широкий інвентар засобів для експресії почуттів – від ніжності до сарказму – тоді як англійська покладається переважно на градацію інтенсивності (через ступені порівняння) та окремі афікси з оцінним значенням.

Отже, морфологічні засоби емоційності в англійській та українській мовах різняться за продуктивністю: якщо в українській демінутивні й оцінні суфікси – звичайне явище розмовного дискурсу, то англійська виражає аналогічні відтінки більшою мірою лексично та синтаксично. В обох мовах граматичні категорії (ступені порівняння, рідко – число чи відмінок) можуть слугувати підсилювачами емоцій, але питома вага цих засобів у українській значно вища.

3.2 Синтаксичні засоби вираження емоцій

Синтаксичні засоби охоплюють **структурні особливості речень**, які посилюють або передають емоційний зміст висловлювання. Коли комунікативна мета мовця – виразити емоцію, граматична організація речення часто відходить на другий план, поступаючись місцем експресивним конструкціям. До таких конструкцій належать, зокрема, **окличні речення**, різноманітні **неповні та еліптичні структури**, **риторичні питання**, **інверсія** порядку слів, а також **повтори слів чи фраз** у межах речення. Науковці відзначають, що серед синтаксичних експресивних засобів найпоширенішими є саме окличні речення та повтори – ці структури найчастіше слугують для увиразнення емоційного стану мовця. Окличні конструкції, позначені окличною інтонацією і відповідним знаком оклику на письмі, безпосередньо вказують на сильне почуття (радість, гнів, здивування тощо). Повтор ж значущих слів або синтаксичних фрагментів може інтенсифікувати емоцію, наголошуючи на важливості або глибокому переживанні певної думки. Риторичні питання – ще один важливий засіб: вони оформлені як питання, але не потребують відповіді, слугуючи для вираження розпачу, обурення чи інших почуттів. Такі структурні прийоми були виділені в дослідженнях як характерні маркери емотивності на синтаксичному рівні. Крім того, емоційно забарвлена мова нерідко містить **еліпсис** (свідоме пропущення окремих слів чи частини речення) – наприклад, уривчасті фрази замість повного розгорнутого речення, що відображають схвильованість або неможливість мовця висловитися до кінця. Синтаксична будова емоційно насичених реплік у діалозі часто відхиляється від нейтральної: вона може бути перерваною, незавершеною або навпаки надмірно розгорнутою за рахунок повторень і вставних компонентів, які привертають увагу до емоції.

В англomовному діалогічному мовленні емоції часто виражаються через характерні синтаксичні побудови. Одним із звичних прийомів є **окличні конструкції з питальними словами** – вони структурно нагадують запитання, але по суті є вигуком. Англійська традиційно використовує схеми *What + N (+*

clause) та *How + Adj/Adv (+ clause)* для вигуківих речень (наприклад: «*What a lovely day!*» – «Який чудовий день!», «*How strange is that!*» – «Як же це дивно!»). Такі конструкції на письмі позначаються знаком оклику і передбачають підвищену емоційність (подив, захоплення тощо). Інша характерна синтаксична форма – **риторичні запитання**, які вимовляються з емоційною інтонацією. В розмові з Джей Шетті, наприклад, Емма Вотсон вдається до риторичного питання, обговорюючи похмурість сучасного інформаційного простору: «... *It's so dark. I'm just like, what happened to thinking about the utopia?* [91, 00:09:00]. У цій фразі «*What happened to thinking about the utopia?*» – синтаксично питальна конструкція, проте задається вона не для отримання інформації, а як емоційний вигук-докір. Мовленнєва партія побудована так, ніби мовець питає «куди поділося прагнення до утопії?», але насправді це вираження розчарування і ностальгії за позитивними ідеалами. Риторичне питання використане для передачі смутку та обурення: співрозмовниця не очікує відповіді, а лише підкреслює свої почуття щодо обговорюваної теми. Подібним чином англійський дискурс багатий на звороти типу «*Why on earth...?*» («Чому, власне, ...?») чи «*Who would have thought...?*» («Хто б міг подумати...?») – вони синтаксично запитальні, але функціонально окличні, бо виражають подив, обурення або іронію мовця. Окрім риторичних питань, англійська використовує інверсію в окличних реченнях: перестановка підмета і присудка або додавання допоміжного дієслова можуть слугувати експресивності. Приміром, «*Boy, do I hate Mondays!*» – де вставне «*Boy,*» та інверсія «*do I hate*» (замість нейтрального «*I do hate*») надають реченню розмовної експресії роздратування. Ще один поширений синтаксичний засіб – еліптичні оклики. Англійські мовці часто опускають другорядні члени речення, залишаючи лише змістовно насичену частину, яка й передає емоцію: «*Amazing!*», «*Terrible...*», «*No way!*» – це граматично неповні речення, але зрозумілі з контексту і сильно забарвлені почуттями (захоплення, жах, недовіра). Нарешті, повтори в англійському синтаксисі теж відіграють роль: для підкреслення емоції мовець може свідомо повторити слово чи конструкцію. Наприклад, «*It's dark. It's so dark.*» – подвійне

твердження підсилює відчуття безнадійності чи страху; або *«very, very happy»* – повтор прислівника *very* акцентує надзвичайний ступінь радості. Такі синтаксичні прийоми роблять структуру висловлювання відображенням емоційного стану: фрагментованою, повторюваною чи відхиленою від норми, що співзвучно зі збудженістю, хвилюванням або іншими почуттями мовця.

В україномовному діалогічному мовленні спостерігається свій набір синтаксичних засобів емоційної виразності, багато в чому подібний до англійського, але зі специфічними національними рисами. Українська мова, маючи вільніший порядок слів, широко використовує **інверсію та актуалізацію** елементів речення для емоційного наголосу. Наприклад, стандартний порядок *«Це неймовірно!»* можна інвертувати в *«Неймовірно це!»* або ж вставити частку *«ой»*: *«Ой, неймовірно!»* – кожен із цих варіантів синтаксично маркує здивування чи захоплення. Одним із характерних українських синтаксичних прийомів є **окличні речення з питальними словами** на кшталт *«Як...!»*, *«Що за...!»*, *«Ну й...!»*. Наприклад: *«Як ти міг так вчинити!»* – виражає обурення (буквально: *«How could you do that!»*); *«Що за диво!»* – захоплення або подив (*«What a wonder!»*); *«Ну й хитрюга!»* – з відтінком жарту чи легкої догани (*«What a sly one!»*). Такі структури, як і в англійській, оформлюються знаком оклику і вимовляються з відповідною інтонацією. **Риторичні запитання** в українській теж надзвичайно поширені як спосіб емоційної комунікації. Часто вони вводяться словами *«хіба»*, *«невже»*, *«та невже»*, які самі по собі сигналізують недовіру чи здивування. Приміром, *«Хіба це правда?»* – буквально питальне речення (*«Невже це правда?»*), але в контексті може означати недовірливе здивування: мовець не очікує ствердної відповіді, а скоріше виражає свій шок. Андрій Данилко у своїх розповідях може використовувати подібні прийоми для драматичного ефекту. Уявімо ситуацію: він дізнається про якийсь неймовірний вчинок колеги і реагує: *«Це ж треба було таке зробити! Я був шокований.»* [90, 00:45:30]. Фраза *«Це ж треба було таке зробити!»* – українське окличне вигук-репліка, де синтаксис підкреслює емоцію: конструкція *«це ж треба»* + інфінітив передає глибоке здивування й осуд одночасно (буквально: *«це ж потрібно було*

[примудритися] таке зробити!»). Частина **же** й порядок слів акцентують експресивність: мовець ніби озирється з недовірою на факт і підкреслює його неймовірність. Після такого вигуку часто йде роз'яснення почуття – «*Я був шокований.*», але сам оклик уже містить основну емоційну силу. Український розмовний синтаксис також багатий на **еліптичні вигуки** та **неповні речення**, що надають мовленню жвавості і правдоподібності. Наприклад, замість повного твердження «*Це дуже смішно.*» співрозмовник може вигукнути коротко: «*Смішно!*» або «*От сміхота!*» – опускаючи другорядне, і цим самим підсилюючи експресію. **Повтор** слів у межах українського речення – традиційний засіб емотивності, зокрема у фольклорно-розмовному стилі: «*ой леле, горе та й горе...*», «*ти диви, диви...*». У сучасному діалогічному мовленні це можуть бути двократні вигуки («*ні-ні-ні, навіть не думай!*» – категоричне заперечення із панікою) або паралельні конструкції («*і сміх, і гріх*» – змішані почуття). Крім того, українські мовці широко застосовують **частки** (як-то *же, то, ну, от, таки, аж* та інші) для надання вислову емоційних відтінків. Ці частки, хоча самі по собі не несуть лексичного значення, синтаксично вбудовуються в речення і слугують «індикаторами» настрою: порівняйте нейтральне «*Він прийшов*» і експресивне «*Та він же прийшов!*» – останнє через частку **же** і вставне *та* виражає, скажімо, полегшення чи нетерплячість («*Адже ж прийшов!*»). Отже, синтаксис українського емоційного мовлення характеризується гнучкістю і наявністю спеціалізованих конструкцій, що надають можливість тонко або яскраво передати почуття.

Синтаксичні засоби вираження емоцій в англійській та українській мовах мають багато спільного (обидві мови використовують окличні речення, риторичні питання, повтори, еліipsis), однак форми реалізації різняться. Англійська покладається на сталі вигукові структури (*What a..., How...*), чіткий порядок слів в окликах та інверсію у певних випадках, тоді як українська завдяки вільнішому порядку слів та системі часток формує експресію більш варіативно. Українські синтаксичні конструкції нерідко містять частки і звертання, які забарвлюють речення емоційно, і можуть обходитись без дієслова (напр. «*От*

молодець!» замість повного «*Ото він молодець є.*»). Обидві мови демонструють, що відхилення від нейтрального синтаксису (через оклик, питання без відповіді чи повтор) є ефективним інструментом передачі настрою мовця.

3.3 Інтонаційно-синтаксичні конструкції як маркери емоцій

Інтонація відіграє ключову роль у вираженні емоцій у розмовному мовленні, а **інтонаційно-синтаксичні конструкції** поєднують певний мелодико-ритмічний малюнок із граматичною будовою речення, створюючи впізнаваний емоційний ефект. Під інтонаційно-синтаксичною конструкцією зазвичай розуміють інтонаційну модель висловлення (інтонаційну «контуру»), яка відповідає певному типу речення і забарвлена емоційно-експресивно. Наприклад, питальна чи оклична інтонація можуть докорінно змінити значення навіть граматично ідентичної фрази. Інтонація не існує у відриві від синтаксису – вона реалізується лише в реченні або його фрагменті. Тож інтонаційно-синтаксичні конструкції – це, по суті, **інтонаційні шаблони речень**, які служать для передачі логіко-емоційного змісту. До них належать, зокрема, **контрастивні інтонаційні побудови** (раптові зміни тону для вираження протилежних почуттів), **паузації, що не відповідають синтаксичним межам** (умовні паузи для нагнітання емоції), **розтягування звуків** та зміна темпу мовлення залежно від психологічного стану. Як зазначають дослідники, **подовження голосних**, енергійніше проголошення приголосних і уповільнення темпу мовлення – усе це різновиди просодичних прийомів, які слугують вираженню високої емоційності. Наприклад, протяжне вимовляння голосного (типу «оооо») сигналізує або захват, або розчарування (залежно від тону); різке прискорення і підвищення голосу можуть передавати гнів чи збудження; навпаки, раптова тиша або приглушення голосу – ознаку смутку чи здивування. В письмових транскриптах розмови інтонаційні ефекти відображаються через **розділові знаки** (трикрапки, дефіси, знаки оклику чи питання), повтори літер (на кшталт «такоооої» – «такої» з розтягнутим голосним) або коментарі на зразок «*(сміється)*», «*(зітхає)*» – всі

ці маркери вказують, як саме звучала фраза і яке почуття вкладалося. Отже, інтонаційно-синтаксичні конструкції є комплексними маркерами: граматична структура може бути цілком буденною, але інтонаційне її виконання робить із неї носія емоції.

В англійській діалогічній мові інтонація часто несе основне емоційне навантаження, а синтаксис лише задає каркас. Так, питальна інтонація наприкінці речення може перетворити твердження на імпліцитне питання чи висловлення невпевненості («*You're leaving tomorrow?*») – зростаюча інтонація на кінці вказує на сумнів або прохання підтвердити). Низхідна інтонація, навпаки, робить навіть питання більш категоричним або емоційно завершеним. У розшифровці розмови Емми Вотсон помітно, як **інтонаційні паузи та самоперерви** відбивають її емоційні роздуми. Наприклад, вона говорить: «*Failure as a starting point feels like... I feel like attempting things is so compelling.*» [91, 00:09:07]. Трикратка в цитаті позначає **паузу в мовленні**, де голос обривається на словах «*feels like...*» (мовби очікуючи продовження), але продовження не настає одразу. Мовець замовкає на мить, і ця інтонаційна пауза передає складний емоційний стан – можливо, розгубленість або глибоке замислення над поняттям невдачі як відправної точки. Згодом вона переформулює думку: «*I feel like attempting things is so compelling.*» Пауза «...» і повтор «*I feel like...*» сигналізують, що мовчиня шукає слова, переживає певне зникання чи душевний поштовх, перш ніж висловитися точніше. Таким чином, **інтонаційно обірвана синтаксична конструкція** (*feels like...*) стала маркером її емоцій – невпевненості та вагання. Інший випадок – **самоповтори або заїкання** під впливом емоцій. Коли людина схвильована чи шокована, вона може двічі почати фразу. У подкасті Емма розповідає про момент усвідомлення власного стану: «*... because I used to be this like, I'm so tough and independent and I can do anything person. And being at the point where I was like, Oh, shit. I actually think I'm not okay.*» [91, 01:11:44]. Тут ми бачимо, як після паузи вона вставляє емоційний вигук «*Oh, shit*», що вимовляється з особливим інтонаційним наголосом (як раптове усвідомлення, переляк). Далі йде твердження «*I actually think I'm not*

окау», яке вимовляється тихіше і повільніше, вочевидь передаючи страх і вразливість. Інтонація в цій фразі (падіння тону, сповільнення) разом із грубуватим вигуком створюють сильний контраст: зовні впевнена людина раптом зізнається в своїй слабкості. Такий **контраст інтонаційної подачі** – від гучного емоційного вигуку до тихого зізнання – є прикладом інтонаційно-синтаксичного прийому, що демонструє драматизм переживання. Англійські мовці також вдаються до **протяжного вимовляння** окремих слів для експресії: у неформальному спілкуванні можна почути щось на кшталт *«I am soooo grateful»* (з подовженим *so*), що передає щирість і силу вдячності. На письмі це іноді відображають через повтор літери (*«soo grateful»*). В цілому, інтонація в англійському дискурсі тісно переплетена з синтаксисом: зміна тону може змінити тип речення (ствердження проти питання), а паузи та наголоси структурно розбивають речення, формуючи його прагматичний сенс. **Інтонаційні конструкції** англійської – це, наприклад, *tag question* (додаткове коротке питання в кінці речення з підвищенням тону – *«..., aren't you?»*), що часто служить для м'якого вираження емоції невпевненості чи прохання підтвердити. Інший приклад – інтонація перелічування з наростаючим емоційним напруженням: *«It's amazing, incredible, unbelievable!»* – кожне наступне слово вимовляється з більшим наголосом і вищим тоном, підкреслюючи захват.

В українському діалогічному мовленні інтонація не менш важлива для передачі настроїв, і її поєднання із синтаксисом утворює ряд характерних конструкцій. Українці традиційно широко використовують **вигуки та междомеття**, такі як *«ой»*, *«о»*, *«ех»*, *«ух»*, котрі самі по собі задають емоційний тон фразі, але їх вплив реалізується лише всередині висловлення. Наприклад, *«Ой, не можу!»* – тут *«ой»* це вигук, який у поєднанні з коротким реченням передає сильну емоцію (сміх або розпач – залежно від інтонації). **Інтонаційні паузи та розриви фрази** теж звичні: людина може запнутися в середині речення від хвилювання. Прикладом інтонаційно-синтаксичної конструкції є **повтори займенка чи сполучника** на початку речення. Андрій Данилко, описуючи свою

реакцію на несподіваний тріумф, може сказати: *«То був неймовірний успіх – я... я просто розгубився.»* [90, 01:50:10]. В наведеному уривку ми бачимо повтор займенника **я** з паузою між ними (*«я... я»*), що відтворює ефект заїкання або затинання. Цей інтонаційний прийом виразно маркує емоцію героя – **розгубленість, приголомшення** від успіху, який його спіткав. Граматично речення складається із двох частин: повідомлення про подію (*«То був неймовірний успіх»*) та реакції мовця (*«я просто розгубився»*). Але пауза і повтор на початку другої частини роблять очевидним душевний стан: Данилко ніби не може з першого разу знайти слів, **затинається**, підкреслюючи цим свою емоційну перенасиченість. Така інтонаційно-синтаксична конструкція (повтор підмета з паузою) є добре відомою ознакою хвилювання чи шоку. В українській усній мові часто для вираження емоцій вдаються і до **протяжного голосіння** певних звуків. Наприклад, розтягування голосного *о* чи *і* в словах: *«Та це ж крууууто!»* – слово *«круто»* вимовлене з довгим [у], що сигналізує щире захоплення. Інтонаційно це відповідає більш високому та тривалому тону на складі *-ру-*. Інший приклад: *«ну дїивись...»* – тут подовжене *і* у *«дивись»* разом із особливим тоном може виражати легку погрозу чи застереження жартівливого характеру. Емоційні стани як-от **гнів або обурення** часто відображаються в синтаксисі через **незакінчені речення**: *«Щоб тебе...»* – фраза обірвана, але інтонація (підвищення тону, різке уривання) дає зрозуміти, що це лайливий чи роздратований вигук, який мовець свідомо не договориє. Аналогічно, **інтонаційні питання** без справжнього питання граматично – поширена річ: *«І це ти називаєш успіхом?!»* – вимовлене з підвищенням голосу, це речення є фактично докором, емоційним несхваленням, хоч має форму питання. Інтонаційно-синтаксичні конструкції української мови нерідко спираються на **темпоритм**: прискорення темпу мовлення може передавати радість, збудження або паніку (людина говорить швидко, перескакуючи через слова), тоді як уповільнення і пониження голосу – смуток або розчарування. Просодичні дослідження відзначають, що **контрастні інтонаційні контури**, прискорення/уповільнення і **подовження звуків** є універсальними засобами

вираження сильних емоцій. В українській ці засоби часто підсилюються частками: «*Та-а-ак...*» (довгий протяжний «так» зі зниженою інтонацією виражає сумнів або незгоду), «*Агов?!*» (короткий вигук із різким підвищенням голосу – обурення або заклик до порядку). Інтонація може змінити синтаксичну функцію фрази: «*Прошу*» з крапкою – нейтральне повідомлення («я прошу»), але «*Прошу?*» з питально-окличною інтонацією – здивоване перепитування («що ти таке кажеш?!»). Отже, інтонаційно-синтаксичні маркери емоцій становлять невід’ємну частину як англійського, так і українського усного мовлення. Їх матеріальні прояви – паузи, повтори, протяжність звуків, зміна висоти і гучності голосу – у поєднанні з певними граматичними конструкціями (питальні, окличні, незакінчені речення) створюють для слухача зрозумілий сигнал про внутрішній стан співрозмовника.

Отже, інтонаційно-синтаксичні конструкції забезпечують додатковий рівень передачі емоцій, який збагачує вербальне повідомлення. Англійська мова тяжіє до інтонаційних шаблонів на зразок tag-question чи особливого наголошування ключових слів, тоді як українська широко застосовує мелодико-інтонаційні засоби (протяжні вигуки, емоційні паузи, модальні частки) разом із гнучкістю синтаксису. Однак у цілому і англійська, і українська використовують інтонацію схожим чином – для маркування питання, оклику, сарказму чи невпевненості – і слухач, знаючи ці інтонаційні сигнали, зазвичай безпомилково «зчитує» емоцію. Інтонаційно-синтаксичні маркери часто є універсальнішими, ніж лексичні: наприклад, пауза від розгубленості чи підвищення голосу від гніву розуміються міжкультурно. Специфіка ж полягає в частотності та комбінації таких засобів у кожній мові.

3.4 Порівняння граматичних засобів в англійській та українській діалогічній мові

Англійська та українська мови, належачи до різних типологічних груп (аналітичної та синтетичної відповідно), демонструють як спільні риси, так і відмінності у засобах граматичного вираження емоцій. **На морфологічному рівні** українська мова значно багатша на формальні показники емоційності, ніж англійська. Українські мовці мають у розпорядженні цілу систему продуктивних афіксів для вираження найрізноманітніших почуттів – від ніжності (суфікси *-ечк-*, *-еньк-*, *-очк-* тощо для пестливості) до грубуватої іронії (суфікси *-иськ-*, *-исько-*, *-ищ-* для згрубілої або зневажливої характеристики). Англійська ж мова таких регулярних афіксальних змін не використовує: у ній відсутні граматичні рід, відмінки чи розгалужена система суфіксів, які могли б безпосередньо виражати емоційну оцінку. Натомість англійська компенсує це більш широким вживанням **лексичних інтенсиваторів** (наприклад, слів *very*, *really*, *absolutely*), фразових конструкцій і, на письмі, розділових знаків для передачі емоції. Тим не менш, деякі морфологічні засоби є спільними: **ступені порівняння прикметників** в обох мовах служать для підсилення або послаблення характеристики, часто з емоційним підтекстом (порівняйте: «*the biggest problem*» – найбільша проблема, «*найменша дрібниця*» – найменша дрібничка; у цих прикладах найвищий ступінь підкреслює інтенсивність почуттів мовця щодо проблеми чи дрібниці). Так само, англійські суфікси на зразок **-ish** чи **-y** у певних випадках виконують функцію, подібну до українських суфіксів: надають слову відтінок суб'єктивної оцінки (наприклад, *childish* – інфантильний, зневажливе забарвлення; або *sweetie* як пестливе звертання – аналог українського «миленька», «солоденька»). Проте масштаб використання таких форм у розмовному стилі різний: українець у повсякденному спілкуванні легко скаже *дружинька*, *синочок*, *хлопчисько*, тоді як англієць рідко трансформує нейтральні слова подібним чином (зазвичай обмежуючись іменами: *Johnny* замість *John*, *Granny* замість *Grandmother*). Отже, морфологічний «інструментарій» для передачі емоцій багатший у українській,

що пов'язано з її флективною природою і традиціями вживання демінутивів у культурі мовлення. Англійська мова більше спирається на інші рівні – синтаксис та інтонацію – для компенсації бідності морфологічних емотивних показників.

На синтаксичному рівні обидві мови виявляють подібні механізми емоційної експресії, проте реалізують їх різними засобами. І англійська, і українська широко використовують **окличні речення** для вираження яскравих емоцій (радість: «*Wonderful!*» – «*Чудово!*»; гнів: «*How dare you!*» – «*Як ти смієш!*»). Структурно англійські оклики часто відповідають усталеним шаблонам (із фіксованим порядком слів після *what* чи *how*), тоді як українські можуть будуватися більш вільно, включаючи частки та інверсію. Обидві мови вдаються до **риторичних запитань** як засобу передати емоцію без прямого висловлення (англ. «*Isn't it ironic?*» – укр. «*Хіба це не іронія?*» – в обох випадках питається не заради відповіді, а щоб підкреслити думку). Однак **часткомовні елементи** роблять українські емоційні речення своєрідними: приміром, частка **ну** чи **же** може надати різні відтінки (нетерпіння, докір, підбадьорення), тоді як в англійській цю роль беруть на себе здебільшого інтонація та вигуківі слова (*well, oh, ah* тощо). **Повтори** як стилістичний прийом зустрічаються в обох мовах: англієць може повторити «*never, never, never*» для емоційного наголосу, українець скаже «*ніколи і ні за що*» – різними словами, але сутність та ж (полісиндетон і повтор слугують інтенсивності). Варто зауважити, що синтаксичні конструкції з відхиленнями (еліптичні фрази, нестандартний порядок) більш притаманні живому розмовному мовленню українців, оскільки літературна норма англійської суворіше регламентує порядок слів. Наприклад, англієць радше вживає повне речення «*I am so happy*», підсилюючи його інтонацією або словом *so*, тоді як українець може вигукнути коротке «*Щастя!*» або переставити слова: «*Такий я радий!*» – і це буде сприйнято як природне вираження емоції. Тобто, український синтаксис допускає більш вільні трансформації задля експресії. Разом з тим, **граматичні засоби діалогічного мовлення** (парцеляція, вставні конструкції, звертання) використовуються обома мовами подібно. І англійські, і українські діалоги сповнені вставних реплік на

кшталт «*you know,*» / «*розумієш,*», які, строго кажучи, синтаксично не потрібні, але слугують комунікативній взаємодії та часто відображають емоційний стан (невпевненість, пошук підтримки у співрозмовника). Отже, у сфері синтаксису спільним знаменником є наявність спеціальних емоційно забарвлених конструкцій, а відмінність полягає у **мовних деталях** їх оформлення: українська частіше використовує частки і зміну порядку слів, англійська – допоміжні слова і фіксовані вигуківі фрази.

На інтонаційному рівні спостерігається багато спільного, адже базові емоційні реакції людини (здивування, гнів, страх, радість) мають універсальні звукові прояви. І в англійській, і в українській висловлення радості зазвичай інтонуються більш **високим тоном** і часто з підйомом на кінці (подібно до оклику), обурення – **різким підвищенням гучності** на ключових словах, сум – **пониженням тону** і уповільненням темпу. Просодичні параметри мов обох народів задіюються схожим чином: темп, гучність, висота тону та паузи комбінуються для створення потрібного ефекту. Разом із тим, є і **національно специфічні інтонаційні звички**. Англомовні співрозмовники, наприклад, частіше користуються **ритмічними паузами** і мелодійними варіаціями всередині довгого речення (англійська інтонація – тактовна, з чергуванням підвищень і знижень тону), тоді як українці можуть говорити довше на одному диханні і потім робити драматичну паузу перед важливим словом. Це означає, що **інтонема оклику** чи **питання** може тривати в українській до кінця всього складного речення, а в англійській довге речення розпадеться на кілька інтонаційних фраз. В результаті емоційний наголос в англійському дискурсі часто розподілений більш рівномірно або сходинкоподібно, а в українському – може накопичуватися і вибухати в кульмінаційній інтонаційній конструкції наприкінці. Наприклад, англієць скаже: «*I can't believe it, it's just so incredible!*» – розділяючи фразу на дві інтонаційні частини (після *believe it* – пауза, потім інтонація оклику на *incredible*). Українець ту ж думку може висловити як одне поліморфне речення: «*Я не можу в це повірити, це просто неймовірно!*», зробивши основний окличний наголос на останньому слові «*неймовірно*» (але,

знову ж, це більше відмінність стилю, не правила). Обидві мови знають явище **інтонаційної іронії** – коли зміст і тон вислову розходяться (скажімо, сарказм): англійська інколи позначає це *emoji* або курсивом в тексті, українська – лапками або ж часткою *от* («*от молодець*» з понижено-саркастичним тоном). Але зрозуміти такий сарказм можна лише з контексту і голосу, тому це рівень поза власне граматику. **Інтонаційно-синтаксичні конструкції** у двох мовах мають багато подібностей: і там, і там пауза або повтор слугують тим самим цілям, різниця лише у тому, які саме слова повторюються чи де робиться пауза (через відмінності синтаксису). Приміром, англієць може сказати: «*I... I didn't know.*» повторивши **I**, українець швидше повторить вигук: «*Я... ой, я й не знав.*» – додавши вигук «*ой*» між повтореннями. В обох випадках слухач зрозуміє емоцію розгубленості. Таким чином, **відмінності** між англійськими та українськими граматичними засобами вираження емоцій є більшою мірою питанням традиції та мовної системи, тоді як **спільним** є прагнення використати всі доступні мовні рівні – морфологію, синтаксис, інтонацію – щоб максимально точно і яскраво донести власний емоційний стан у діалозі.

Для наочності зіставлення основних граматичних засобів наведемо таблицю:

Табл. 3.1.

Зіставлення основних граматичних засобів

Рівень	Англійський діалогічний дискурс	Український діалогічний дискурс
Морфологічний	– Обмежений набір афіксів емоційності. Суфікси вживаються рідко (наприклад, -ish для зневажливої оцінки: <i>childish</i> – «по-дитячому, інфантильно»). – Ступені	– Розвинута система деминутивних та аугментативних суфіксів для емоційної оцінки (пестливе <i>сонечко</i> – «сонце» як звертання, згрубіле <i>здоровезний</i> – дуже

	порівняння прикметників передають інтенсивність почуттів (*the most wonderful thing – найпрекрасніша річ). – Зменшувальні форми здебільшого стосуються імен людей або ласкавих прізвиськ (Johnny, sweetie*), у повсякденній мові використання суфіксів обмежене.	великий). – Кличний відмінок і специфічні форми звертання виражають емоцію (друже, мамо, Боже – емоційні звертання із вокативом). – Частки у словотвірних комплексах можуть підсилювати значення (архіважливий, найгарніший; розм. пречудовий – надзвичайно чудовий).
Синтаксичний	– Окличні конструкції: <i>What a ...! / How ...!</i> для вигуків (<i>What a surprise!</i> – «От це сюрприз!»). – Риторичні питання як емоційний прийом (<i>Why me?</i> – «За що це мені?» риторично). – Інверсія у вигуках («<i>Boy, do I love coffee!</i>» – емоційне підкреслення через зміну порядку). – Еліптичні речення та однослівні оклики (<i>Amazing!</i> – «Дивовижно!») як вираження почуттів. – Повтор для наголосу (<i>very,</i>	– Вільний порядок слів дає можливість експресивного фронтування (винесення вперед): «<i>Дивовижний він, цей день!</i>» замість нейтр. «Цей день дивовижний». – Окличні схеми зі питальними словами: «<i>Що за...!</i>», «<i>Як...!</i>», «<i>Ну й ...!</i>» («<i>Ну й жара!</i>» – яка спека!). – Риторичні питання з частками <i>хіба, невже</i> тощо («<i>Хіба ж не казав?</i>» – докір «Я ж казав»). – Неофіційні конструкції: велика кількість вставних слів і вигуків («<i>та ну, не може</i>

	<i>very tired</i> – дуже-дуже втомлений).	<i>бути</i>» – емоційне заперечення). – Парцельовані фрази: розбиття речення на частини для наголосу («<i>Це було неймовірно. Неймовірно!</i>» – повтор окремим реченням).
Інтонаційно-синтаксичний	– Підвищення тону в кінці речення може перетворити його на питання або вираз сумніву (навіть без зміни слів). – Паузи в середині речення (... або –) сигналізують хвилювання, роздуми («<i>I just – I don't know</i>» – пауза передає розгубленість). – Протяжність голосних для експресії в неформальному письмі (<i>soooo happy</i> означає «дуже радий» з натяком на інтонацію захоплення). – Tag-question (коротке питання в кінці) з підвищенням голосу додає емоційність, ввічливе прохання або сумнів («<i>You're coming, aren't you?</i>	– Інтонація оклику: підвищення голосу на ключовому слові, часто в кінці фрази («<i>Ну треба ж!</i>» – висхідно-спадна інтонація виражає подив). – Подовження звуків у мовленні: «<i>Та-а-ак...</i>» (довге «так» з особливим тоном вказує на вагання або несхвалення). – Подвоєння і протяжні вигуки: «<i>ой-ой-ой</i>» (ритмічне триразове «ой» як сигнал горя або удаваного обурення), «<i>e-e-e...</i>» (затяжне «е» при задумі чи докорі). – Зміна темпу: прискорення без пауз (емоційний виплеск, схвилюваність) чи надмірні паузи між словами (непевність, драма). –

	– очікування підтвердження з певним хвилюванням).	Інтонаційна гра висотою: раптове підвищення або зниження тону всередині речення підкреслює іронію або контраст почуттів.

Як видно з таблиці, українська мова пропонує більше морфологічних інструментів, тоді як англійська компенсує їх синтаксисом та інтонацією. Водночас на синтаксичному та інтонаційному рівнях обидві мови мають спільний набір прийомів, хоч і реалізований по-різному через структурні відмінності мов.

Висновки до Розділу 3

Аналіз показав, що українська діалогічна мова відзначається багатством морфологічних засобів передачі емоцій – зменшувально-пестливих та згрубіло-зневажливих суфіксів, вокативних форм, емотивних часток – які надають висловлюванням додаткових відтінків ніжності, іронії чи зневаги. Англійська ж мова значно обмеженіша у цій сфері, спираючись переважно на ступені порівняння та окремі оцінні суфікси типу **-ish**, через що емоційне забарвлення в англійському дискурсі частіше виражається лексично та інтонаційно, ніж зміною форми слова.

Обом мовам притаманні спеціальні синтаксичні конструкції, що слугують вираженню почуттів, – окличні речення, риторичні питання, неповні та еліптичні фрази, повтори. В українській діалогічній мові емоційність синтаксису проявляється через вільний порядок слів і частки (напр. **ну, же, хіба**), які дозволяють гнучко акцентувати потрібні слова та додавати експресивності. В англійській емоційний ефект досягається більш стандартизовано: за рахунок сталих вигуківих зворотів (*What a...!*), інверсії та допоміжних дієслів (*Do I ever!*), а також інтенсивних вигуків. Спільним є те, що відхилення від нейтрального синтаксису – будь то вигук чи умисна неповнота речення – сигналізує про сильні емоції мовця та привертає увагу слухача до емоційного змісту висловлювання.

Просодичний аналіз підтверджує, що інтонація тісно переплітається з синтаксисом у вираженні емоцій. У мовленні обох мов паузи, зміни тону, подовження або повтори звуків інтегруються в синтаксичну тканину речення і створюють впізнавані емоційні сигнали. Українська мова широко використовує такі інтонаційні засоби, як протяжні вигуки («*Ой, ой, ой!*»), драматичні паузи та прискорення/уповільнення темпу, іноді навіть більше, ніж лексичні маркери, для передання настрою. Англійська також оперує паузами та наголосами (напр. характерний паузований стиль розмовного англійського мовлення при задумі чи емоції), а явища заїкання чи самоповтору при збудженні є універсальними. Отже, інтонаційно-синтаксичні маркери – від обірваних фраз до особливої мелодики

вигуків – відіграють критичну роль у комунікації, доповнюючи та підсилюючи лексичні і граматичні засоби емоційності.

Загальне зіставлення виявило, що українська діалогічна мова демонструє вищу концентрацію граматичних (особливо морфологічних) сигналів емоцій, тоді як англійська компенсує цю відносну бідність через фразеологію та інтонацію. Українські мовці схильні «кодувати» емоцію у форму слова (суфікс, закінчення) і будову речення (частка, порядок слів), тоді як англомовні – через добір слів та підтекстову інтонаційну гри. Незважаючи на різні мовні інструменти, обидві мови досягають спільної мети: забезпечують діалог засобами передавання найтонших відтінків почуттів, роблячи усне мовлення виразним та багатограним на рівні граматичної структури. Таким чином, граматичні засоби – від суфікса до інтонаційної паузи – є невід’ємними складниками емоційного забарвлення як англійського, так і українського дискурсу, хоч їхня питома вага і способи реалізації відрізняються в кожній з мов.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Емоційна оцінка як елемент діалогічного дискурсу формується на перетині когнітивних, психологічних та лінгвістичних параметрів, і її дослідження потребує чіткого окреслення поняттєвої бази. Розмежування дискурсу, діалогічного дискурсу та діалогічного тексту дає можливість розглядати емоційність не як статичне властивість окремих одиниць, а як динамічний процес, що розгортається в реальному спілкуванні та визначається комунікативною ситуацією, ролями мовців і прагматичними настановами. У цьому контексті категорії емоційності, емотивності та експресивності постають взаємопов'язаними компонентами складної семантико-прагматичної структури, кожна з яких виконує специфічну функцію: від загального емоційного тла до навмисного емоційного впливу та стилістичного підсилення висловлення.

2. Типології емоцій, розроблені у психології та психолінгвістиці, демонструють, що емоційні реакції мають універсальний характер і підлягають певним закономірностям (валентність, інтенсивність, адаптивність), однак їх мовна репрезентація залежить від структури окремої мови та культурного досвіду мовців. Емоції визначають вибір та інтерпретацію мовних засобів, впливають на формування інтенційної структури висловлення та створюють особливий інформаційно-прагматичний простір діалогічної взаємодії.

3. Порівняння англійської та української діалогічного дискурсу показало, що обидві мови спираються на подібні змістові зони емоційної лексики – позитив, негатив, емоції напруження, реактивні стани, однак реалізують їх різними способами. Англійська мова тяжіє до прямої, виразно диференційованої номінації внутрішніх станів, що дозволяє передавати тонкі психологічні відтінки. Українська ж мова демонструє більшу експресивність і орієнтацію на емоційний ефект, використовуючи гіперболу, фразові інтенсифікатори, спонтанні повтори та стилістично змішані лексичні ресурси. Англійський дискурс у природному мовленні тяжіє до рефлексивності; український – до оповідності, дотепності й театралізованої емоційності.

4. Структуру емоційної оцінки в обох мовах вибудовують синонімічні та антонімічні відношення, а також метафоричні схеми, проте типи образності суттєво відрізняються: англійські метафори здебільшого інтелектуальні та абстрактні, тоді як українські спираються на тілесний, побутовий або сценічний досвід. Інтенсифікація в англійській мові здійснюється переважно через ступеневі прислівники та суперлативи, в українській – через розмовні конструкції, фразові звороти, гіперболізовані емоційні одиниці. Це підтверджує, що обидві мовні системи забезпечують високий рівень емоційної деталізації, але використовують різні засоби для її досягнення.

5. Граматичний рівень демонструє не менш вагому роль у кодуванні емоційних значень. Українська мова характеризується винятковою насиченістю морфологічних маркерів емоцій – зменшувально-пестливих та зневажливих суфіксів, вокативів, емотивних часток, а також гнучким порядком слів, що дозволяє створювати широкий спектр емоційно забарвлених смислів без зміни лексики. Англійська мова значно обмеженіша в морфологічних засобах, тому компенсує їхні функції через лексичний добір, фразові структури та інтонаційні механізми.

6. Обидві мови активно використовують синтаксичні конструкції для передачі емоційності – від еліпсисів та неповних речень до вигуків і риторичних питань. При цьому українська мова демонструє ширший спектр варіативності, тоді як англійська покладається на низку усталених моделей та інверсій. Інтонація, паузи та мелодика мовлення функціонують як універсальні інструменти емоційної виразності, однак їхня питома вага в англійському дискурсі є більшою, ніж у українському, де значна частина емоцій «кодується» граматично.

Таким чином, зіставлення англомовного та україномовного діалогічного дискурсу показує, що обидві мовні системи забезпечують різноманітні та ефективні інструменти вираження емоційної оцінки, однак спосіб організації цих засобів залежить від культурних моделей, типових комунікативних сценаріїв та структурних властивостей мови. Англійська мова орієнтується на точну

вербалізацію внутрішнього стану через лексичні ресурси й інтонацію; українська – на експресивне, часто образне та ритмічно-синтаксичне відтворення переживання. Незважаючи на різні шляхи реалізації, обидві системи демонструють високий потенціал для передання найтонших емоційних відтінків, що підтверджує універсальність ролі емоцій у діалогічному спілкуванні та водночас підкреслює культурну специфіку кожної мови.

ABSTRACT

Bielkin B.D. Lexical and grammatical means of conveying emotional evaluation in English and Ukrainian dialogic discourse: a comparative study.

The thesis examines the lexical and grammatical mechanisms of emotional evaluation in English and Ukrainian dialogic discourse based on authentic spoken materials. Emotional evaluation is viewed as a multidimensional phenomenon shaped by cognitive, psychological, and linguistic factors, and actualized through a wide range of lexical, morphological, syntactic, and intonational means. The study clarifies the conceptual framework of discourse, dialogic discourse, emotionality, emotivity, and expressiveness, highlighting their functional interplay within natural communication.

Special attention is given to the cross-linguistic comparison of emotional vocabulary, including semantic domains of positive, negative, tension-related, and reactive emotions. The research identifies both universal tendencies and culturally specific patterns: English relies primarily on direct and differentiated naming of emotional states, whereas Ukrainian demonstrates higher expressiveness through evaluative particles, diminutive and augmentative suffixes, phraseological intensifiers, repetitions, and colloquial combinations.

At the grammatical level, the work analyses morphological markers of emotionality, as well as syntactic and intonational constructions that enhance evaluative meaning. English dialogic discourse makes wider use of lexical selection and intonation, while Ukrainian employs a richer system of morphological and syntactic tools. The comparative analysis reveals how each language configures its own communicative strategies for expressing nuanced emotional states.

The findings can be applied in discourse studies, translation practice, teaching spoken communication, and analysing emotional expression in intercultural contexts.

Key words: emotional evaluation, dialogic discourse, emotive lexicon, intensification, grammatical markers, cross-linguistic comparison.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баган М., Навальна М., Істоміна А. (2022). Індивідуальні вербальні коди спонтанної емоційної психорегуляції сучасної української молоді, *Psycholinguistics*, 31(2), с. 6–32.
2. Безугла Л.Р. (2009). Діалог, діалогічний текст та діалогічний дискурс, *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*, 867, с. 7-14.
3. Бехта І.А. (2010). Оповідний дискурс в англomовній художній прозі: типологія та динаміка мовленнєвих форм, *Автореферат: Київ*, с. 38.
4. Бобошко Т.М. (2012). Діалогічне мовлення як предмет лінгвістичних досліджень, *Вісник Житомирського державного університету ім. І.Франка*, 62, с. 191-194.
5. Бойко Н.І. (2005). Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний функціональний аспекти: Монографія, *Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”*, с. 552.
6. Бондар О.Ю. (2014). Визначення поняття та класифікація діалогічного дискурсу у лінгвістиці, *Studia Philologica*, 3, с. 48-52.
7. Бондар О.Ю. (16-17 травня 2014). До питання визначення поняття діалогічного дискурсу, *Актуальні питання розвитку філологічних питань у XXI ст., Міжнародна науково-практична конференція, Одеса*, с. 62-66.
8. Василенко Г.В. (2016). Емотивна експресія української лірики в оригіналі та в англomовному перекладі, *Кременецькі компаративні студії*, VI(2), с. 7–18.
9. Вжещ Я. Л. (2012). Інтернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури, *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*, 14, с. 249.
10. Віротченко, С.А. (10.02. 04. 2011). Проксемічна складова англomовного діалогічного дискурсу, *Дис. ступеня канд. філол. наук: спец.*, с. 501.
11. Войцехівська Н.К. (2018). Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти, *Дис. ... докт. філол. Наук. Київ*, с. 518.
12. Гацура Н. І. (2020). Переклад засобів емотивності з англійської мови у романі Д. Мойєс «До зустрічі з тобою», *Філологічні науки*, 2, с. 238–243.

13. Грішина В. А. (2020). Гендерні особливості вираження експресії емоцій (на матеріалі художньої літератури Великобританії), *Актуальні питання гуманітарних наук*, с. 61–67.
14. Гуйванюк, Н.В. (2011). Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 7, с. 90–96.
15. Загнітко А.П. (2008). Основи дискурсології: науково-навчальне видання, *Донецьк: ДонНУ*, с. 194.
16. Загнітко А. П., Монастирецька Г. (2006). Лінгвістика тексту. Теорія і практикум, *Донецьк: ДонНУ*, с.164.
17. Засєкін С. В. (2001). Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04, *Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк*, с. 174.
18. Зимич Є.В. (2011). Структурно-семантичні і прагматичні особливості маритального діалогічного дискурсу, *Автореферат. Дис. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02. 04. Харків*, с. 22.
19. Зиядінова Д. А. (2020). Емотивність у політичному дискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*, 1, с. 10–15
20. Іванова Н.Д. (2019). Про типологію емотивної лексики, с. 88-93, URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/345/1/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf> (access date: 16.10.2025).
21. Ігнатенко Д. (2017). Інтенсивність вияву позитивних емоцій у фразеологізмах англійської, німецької, російської та української мов, *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*, 33–34, с. 35–48.

22. Камінська М.О., Камінська М.А. (2019). Імплицитна негативна оцінка в сучасному англomовному діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект, *Автореферат. Київ*, с. 22.
23. Кириченко Т. (2015). Співвідношення категорій «дискурс», «текст» та «мовлення» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія «Філологічна»*, 52, с. 131-133.
24. Кирпенко, Т.М., Бохонкова, Ю.О. (2017). Механізми психологічного самозахисту підлітків, *Севєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля*, с. 176.
25. Клименко І. (2009). Теоретичні засади лінгвістичного аналізу політичного дискурсу, *Лінгвістичні студії*, 19, с. 182-186.
26. Ковальська Н.А. (2015). Окличні речення як вищий прояв емоційної експресії в українському економічному дискурсі. *Філологічні студії, Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 13, с. 280–286.
27. Ковалюк О.К. (2020). Лексика на позначення емоцій та емоційних станів людини в українській мові XIV–XVI століть, *The 10th International scientific and practical conference “Topical issues of the development of modern science” (June 4-6, 2020) Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria*, с. 395-401.
28. Козаченко І.В. (2017). Типологія діалогічного дискурсу в сучасній лінгвістиці, *Теоретична і дидактична філологія*, 25, с.152-158.
29. Комарова З. (2018). Мовні засоби вираження інтенсивності прояву емоцій і почуттів людини в повісті Івана Франка “Для домашнього огнища”, *Філологічний часопис*, 1(1), с. 70–80.
30. Корольова Т. (2022). Модально-емоційна семантика як проблема художнього перекладу, *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки: зб. наук. праць. Одеса: Астропринт*, 35, с. 70-78.
31. Кузенко Г. М. (2000). Мовні засоби вираження емотивності, *Філологічні науки*, 18, с. 76–83.

32. Лелет І. О. (2021). Емоційність vs емотивність: взаємозв'язок та розмежування понять, *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 49, с. 106-110.
33. Матійків І.М. (2012). Тренінг емоційної компетентності, *Київ: Педагогічна думка*, с. 112.
34. Мілова М.М. (2014). Експресивність та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англомовному тексті, *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, с. 104-107.
35. Назарук Т.В. (2017). До питання диференціації понять «емоційність», «емотивність» та «експресивність» в сучасній лінгвістиці тексту, *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ*, 46, с. 535-544.
36. Ніколаєнко О.А. (2014). Експресивність лексичних засобів мови як засіб впливу на адресата у текстах ораторського дискурсу республіканського Риму, *Studia Linguistica*, 8, с. 99-104
37. Олексенко В.П., Прокопенко Н.М. (2014). Емоційність, оцінність та емотивність як складові експресивності в сучасній лінгвістиці, *Журналістська освіта на Сумщині: світові професійні стандарти: матеріали Одинадцятій міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 13–14 травня 2015 р.) / уклад.: О. Г. Ткаченко. Суми: Сумський державний університет*, с. 68-71.
38. Пономаренко О.О. (2019). Мовленнєві акти погрози в сучасному англомовному діалогічному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект, *Автореферат. Київ*, с. 21.
39. Приходченко О. (2024). Емотивна функція мови, *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць. Одеса: Видавничий дім «Гельветика»*, 1(25), с. 130-141.
40. Приходько А. І. (2015). Модальність оцінки в мові, *Science and education a new dimension. Philology. Запоріжжя*, III (12), с. 78–80.

41. Приходько Г.І. (2013). Оцінка і комунікація: посіб. для студентів та аспірантів, *Вінниця: Нова книга*, с. 168.
42. Пшеничних А.М. (2011). Реперспективізація предметної ситуації в англомовному діалогічному дискурсі (на матеріалі мультимедійних ігрових кінотворів), *Автореферат. Харків: Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна*, с. 21.
43. Ситник І.В. (2020). Дискурс в сучасній лінгвістиці, *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*, 46, с. 123-126.
44. Станко Д. В. (2017). Розмежування понять “емоційність”, “емотивність”, “експресивність” та “оцінність” у сучасному мовознавстві, *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 15, с.175-183.
45. Табінська І. (2019). Діалог і діалогічний текст: джерела, засади, адаптація в медіа, *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 45, с. 335-342.
46. Табінська І. (2025). Діалогічність текстів публіциста Ігоря Лосєва на сторінках газети «День», *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 57, с. 82–89
47. Толкунова І.В., Гринь О.Р., Смоляр І.І., Голець О.В. (2018). Психологія здоров'я людини, *Київ: ТАЛКОМ*, с. 156.
48. Цар І. (2018). Українське повсякденне мовлення в міському молодіжному середовищі: структура і функціонування, *Дис. канд. філол. наук. Київ*, с. 251.
49. Цюра С. В. (2018). Комунікативні характеристики оцінних тактик як компонентів англомовного діалогічного дискурсу (на матеріалі п'єс О. Уайльда), *Мовознавчий вісник*, 24-25, с. 216-227.
50. Чабаненко В.А. (2002). Стилїстика експресивних засобів української мови: монографія, *Запоріжжя: ЗДУ*, с. 351.
51. Чорба О.П., Чорба Е.Л. (2007). Діалог: соціокомунікативні та дискурсивні аспекти, *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Одеса*, с. 19.
52. Шабат-Савка С. (2020). Діалогічність у художньому дискурсі: толерантний і атолерантний реєстр текстової комунікації, *Slavia Orientalis*, 69.1, с. 143-155.

53. Шадчина А. С. (2005). Текстотвірні функції епістемічної модальності в давньогрецькому філософському дискурсі (на матеріалі текстів Геракліта і Платона), *автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.14 Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови. К.*, с. 20.
54. Шахновська І. І., Кондратьєва О. В. (2015). Відтворення англійської емоційно маркованої лексики українською мовою (на матеріалі українських перекладів англійської драми), *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць. Київ: Аграр Медіа Груп*, с. 330–334
55. Шевченко М.Ю. (2013). Діалогічність як когнітивна характеристика комунікативного дискурсу, *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 11, с. 383-389.
56. Шевченко О.М., Талько, О.Б. (2017). Психолого-культурологічні аспекти вживання ненормативної лексики у молодіжному середовищі, *Молодий вчений*, 3, с. 280–283.
57. Шубко В. В. (2021). Теоретичні передумови дослідження епістемічної я-позиції в діалогічному дискурсі, *Записки з романо-германської філології*, 2 (47), с. 141-146.
58. Шульжук Н.В. (2020). Мовчання як нульовий мовленнєвий акт у структурі діалогічного дискурсу, *Збірник матеріалів Міжнародної наукової інтернет-конференції*, с. 44-46.
59. Шульжук Н.В. (2018). Парцеляція у структурі діалогічного дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект, *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія: зб. наук. пр. Одеса*, 32(Т3), с. 140–143.
60. Шульжук Н.В. (2018). Проблеми опису діалогічного мовлення у контексті когнітивно-дискурсної лінгвістичної парадигми, *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Філологічні науки: зб. наук. пр.–Кам'янець-Подільський: Аксіома*, 46, с. 181–186.
61. Шульжук Н.В. (2019). Складноприєднувальні конструкції в діалогічному дискурсі: комунікативно-прагматичний аспект, *Наукові записки*

Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»: наук. журнал. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 5 (73), с. 177–180.

62. Шутак Л.Б. (2002). Словотвірна категоризація суб'єктивної оцінки в сучасній українській мові, *Дис. канд. філол. наук. Чернівці*, с. 128.
63. Яковлева І. Н. (2016). Особливості перекладу емотивної лексики, *Інтерактивна наука*, 2, с. 127–129.
64. Яригіна В.В. (2019). Емоційно забарвлена лексика в українських проповідях, *Вісник Черкаського університету. Серія: Філолог. Науки*, 1, с. 85–89.
65. Beijer F. (2002). The syntax and pragmatics of exclamations and other expressive/emotional utterances, *Lund University*, 5, p. 1–24.
66. Boster J. S. (2005). Emotion categories across languages, *United Kingdom: Elsevier*, p. 187–222.
67. Braund H., Timmons K. (2021). Operationalization of self-regulation in the early years: Comparing policy with theoretical underpinnings, *International journal of child care and education policy*, 15(8), p. 10.
68. Compare A., Zarbo C., Shonin E., Gordon V.C., Marconi C. (2014). Emotional regulation and depression: a potential mediator between heart and mind, *Cardiovascular psychiatry and neurology*, URL: https://ijccep.springeropen.com/articles/10.1186/s40723-021-00085-7?utm_source=chatgpt.com (access date: 10.10.2025).
69. Çevik B. (2019). Is it possible to enhance preschooler's self-regulation with mindfulness-based interventions?, URL: https://www.researchgate.net/publication/330546245_Is_it_Possible_to_Enhance_Preschooler's_SelfRegulation_with_Mindfulness-Based_Interventions (access date: 10.10.2025).
70. Cuncic A. (2021). How to Develop and Practice Self-Regulation, URL: <https://www.verywellmind.com/how-you-can-practice-self-regulation-4163536> (access date: 10.10.2025).

71. Dimberg U., Andréasson P., Thunberg M. (2011). Emotional Empathy and facial reactions to facial expressions, *Journal of psychophysiology*, 25(1), p. 26–31.
72. Ebrahim S.M., Shattla S.I. (2019). The effectiveness of psycho-educational program on emotional regulation and problem-solving among preparatory school students, *American journal of nursing research*, 7(6), p. 922–931.
73. Fangfang D. (2012). The interaction between metaphor and metonymy in emotion category. *Theory and Practice in Language Studies*, Finland: Academy Publisher, p. 238.
74. Goleman D. (1997). Emotional intelligence, New-York: BentamBooksm, 352 p.
75. Izard C. E. (1977). Human Emotions, New-York: Plenum Press, p. 508.
76. Hamzah S.R., Kai Le, K., Musa S.N.S. (2021). The mediating role of career decision self-efficacy on the relationship of career emotional intelligence and self-esteem with career adaptability among university students, *International journal of adolescence and youth*, 26(1), p. 83–93.
77. Janney R.W., Horst A. (1992). Intracultural tact versus intercultural tact. *Politeness in Language: Studies in its History, theory and practice* / by Richard J, Watts et al. Berlin: Mouton de Gruyter, p. 21–42.
78. Kahya Y., Munguldar K. (2022). Difficulties in emotion regulation mediated the relationship between reflective functioning and borderline personality symptoms among non-clinical adolescents, *Psychological reports*, URL:https://www.researchgate.net/publication/357990005_Difficulties_in_Emotion_Regulation_Mediated_the_Relationship_Between_Reflective_Functioning_and_Borderline_Personality_Symptoms_Among_Non-Clinical_Adolescents (access date: 10.10.2025).
79. Kurebaeva G.A., Smailova Z.U., Kashkenova A.M., Tusungozhinova G.S., Sakenov J.Z. (2014). Psycholinguistic aspects students' speech formation (on materials of learning of foreign language), *Life science journal*, 11, p. 465–468.
80. Larsson K.H., Andersson G., Stern H., Zetterqvist M. (2019). Emotion regulation group skills training for adolescents and parents: A pilot study of an add-on

- treatment in a clinical setting, *Clinical child psychology and psychiatry*, 25(1), p. 141–155.
81. Ludwig V.U., Brown K.W., Brewer J.A. (2020). Self-regulation without force: can awareness leverage reward to drive behavior change?, *Perspectives on psychological science*, 15(6), p. 1382–1399.
 82. Quenneville S., Talwar V., Bosacki S. (2021). Teacher Ratings and Adolescent Students' Perceived Social Behaviours and Gender-Role Orientations, *Journal of gender studies*, p. 444 – 456.
 83. Roiha A., Iikkanen P. (2022). The salience of a prior relationship between researcher and participants: Reflecting on acquaintance interviews, *Research methods in applied linguistics*, 1(1), p. 1-15.
 84. Smith S., Dutcher K., Askar M., Talwar V., Bosacki S. (2019). Emotional competencies in emerging adolescence: relations between teacher ratings and student self-reports, *International journal of adolescence and youth*, 24(1), p. 19–28.
 85. Stepanyan A.G., Geghamyan, V.Kh., Sofyan T.Sh. (2020). Peculiarities of application of psychoregulation in the psychological service of young chess players, *Modern Psychology*, 2, 3(5), p. 372–377.
 86. Stephens R. (2015). Black sheep: the hidden benefits of being bad, *London, United Kingdom, John Murray Press*, p. 256.
 87. Tomkins S. S. (1987). Script theory. The emergence of personality, *New York: Springer*, p. 72–97.
 88. Wierzbicka A. (2002). The body in description of emotion, *Pragmatics & Cognition. Netherlands: John Benjamins Publishing Company*, p. 3–25.
 89. Yamashita T. (2022). Evaluating the validity of Ottó's language analytical ability test, *Research methods in applied linguistics*, 1(1), p. 1-10.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

90. Андрій Данилко: перші виступи, піратські касети, купа бабла, кава з Тото Кутуньйо / Цейво подкаст 19.
URL: https://www.youtube.com/watch?v=v4wkvmJJR_k (access date: 10.10.2025).
91. Transcript of Emma Watson Exclusive: The story she has not shared until now / On Purpose with Jay Shetty. URL: https://podcasts.happyscribe.com/on-purpose-with-jay-shetty/emma-watson-exclusive-the-story-she-has-not-shared-until-now?utm_source=chatgpt.com (access date: 10.10.2025).